

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LIV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1941.

ÁPRILIS

A tanítóihiány és az 1938:XIV. t.-c. módosítása.

Dr. Padányi-Frank Antal lapunk februári számában egy nagyon időszerű kérdésre hívta fel a figyelmet, mikor konkrét adatok alapján mutatott rá a bekövetkező tanítóihiányra és előre látással bölcs intézkedéseket javasolt a kellemetlen állapotok megelőzésére.

A kérdés szoros összefüggésben van tanítóképzésünk átszervezésével, a liceumokra épülő tanítóképző-akadémiák működésével és az előterjesztett javaslatok éppen e tekintetben tartalmaznak értékes gondolatokat. A helyzet mérlegelésénél és az adatok feltárásánál azonban *Padányi-Frank Antal* határozottan kiemelte, hogy csak az első bécsi döntéssel visszakerült Felvidékkel megnagyobbodott csonka hazánk területét vette számításba és erre építette elgondolásait. Kárpátalja, Keletmagyarország és a visszajutott erdélyi részek viszonyait figyelmen kívül hagyni kényszerült az adatok bizonytalansága miatt. Ez a körülmény a kérdés lényegét, hogy tanítóihiány fenyeget, nem érinti, mert az okokat a számításba nem vett országrészek viszonyai semmivel sem kisebbitik, sőt valószínű, hogy alátámasztják, mégis a megelőzést célzó gondoskodásnál feltétlenül számításba kell venni megnagyobbodott hazánk egész területét és ennek figyelembevételével keresni a legcélravezetőbb megoldásokat.

I. Mikor törvényhozásunk az 1938. évi XIV. t.-c.-et megalkotta, a trianoni határok közé kényszerített csonka ország viszonyait vette alapul, amint ezt másként nem is tehette. A törvény indokolása világosan és az akkori tényleges állapotoknak megfelelően mutatta ki, hogy miért van szükség az új intézkedésekre. Így többek között kelőleg megindokolta a 2. §-nak azon intézkedését is, hogy miért kellett a felállítható tanítóképző-akadémiák számát negyvenben meghatározni. Biztosítani kívánta ezzel a törvény a szükséges tanítói utánpótlást, másrésről pedig meg akarta akadályozni a tanítói túltermelést, amely az akkori időben már veszedelmes méreteket kezdett ölteni. És bár ez az intézkedés erős korlátozást jelentett a tanítóképzésben közreműködő egyházak iskolafenntartó jogaira nézve, mégis megnyugtató fogadtatásra talált, mert a tényleges helyzet parancsolta.

Hála Istennek, az idők folyamán nagy változásokat értünk meg. Csonka hazánk területe megkétszereződött és ennek következtében tanügyi állapotainkban lényeges eltolódások keletkeztek. A tanítók-nál mutatkozó nagy felesleg szinte máról-holnapra megszűnt, sőt a

helyzet ma már az, hogy állástalan férfitanítók nincsenek és a jövőt illetően parancsoló szükségként állott elő a tanítóhiány megelőzéséről való gondoskodás. Nagyon természetes azonban, hogy ezen gondoskodásnak most már ki kell terjednie a megnagyobbodott ország egész területére.

Teljesen bizonyos, hogy a törvényben megszabott „legfeljebb negyven” tanítóképző-akadémia a megnagyobbodott ország tanító-szükségletét nem fogja tudni kielégíteni. Az akadémiák számát lényegesen fel kell emelni a megnagyobbodott ország területi, helyesebben népességi arányában. A törvénynek 12. §. 2. pontja lehetőséget nyújt ugyan arra, hogy az akadémia évfolyamain a hallgatók száma a megengedett 25-ről 30-ra emeltessék, de az előálló nagy szükséglet pótlására ezen intézkedés nem lenne elegendő. Máskülönben a törvény szellemével sem egyezne a 30-as létszám állandósítása, mert a törvény a 25-ös létszámmal a tanítóképzés értékét, színvonalát kívánja biztosítani és a felemelést csak időlegesnek, az előálló szükség megszűntéig tartó intézkedésnek minősíti.

A tanítóképző-akadémiák létszámának felemelését az országgyarapodás ténye mellett még egy másik öröndetes változás is indokolja, amelyről eddig említés nem történt. Ez az 1940. évi XX. t.-c.-kel életbelépő nyolcosztályos elemi népiskola, illetően az ezáltal megnagyobbodó tanítói utánpótlási szükséglet. Az 1938. évi XIV. t.-c. nem vette, mert nem vehette még számításba a nyolcosztályos népiskola szükségleteit, bár ennek tervei régóta ott szerepeltek már közoktatásügyi kormányzatunk programjában, de törvényileg megalkotva még nem volt. Most azonban, amikor a törvény módosítása szükségessé vált, hiba volna a nyolcosztályos népiskola érdekeit figyelmen kívül hagyni.

A nyolcosztályos népiskola legalább is 20—25%-kal fel fogja emelni a mai tanítói utánpótlási szükségletet, de lehet, hogy ez a többletszükséglet jóval magasabb lesz. A mindennapi tankötelezettségnek a 14. életévig való kiterjesztése maga után fogja vonni az osztatlan egytanerős népiskolák legnagyobb részének kéttanerős iskolákká való fejlesztését és a többtanerős iskolákban is szaporítani fogja a tanerők számát. A már most is sok helyen 70—80 gyermeket befogadó osztályokat nem lehet 100-as, vagy még ezen felülemelkedő létszámúvá duzzasztani éppen akkor, mikor a nyolcosztályos népiskolával emelni kívánjuk az iskolai oktatás színvonalát. De még a kisebb létszámú osztályoknál is elő fog állni a megosztás szükségessége, mert 6—7 éves gyermekeknek 13—14 évesekkel való együttes nevelése sok nehézséggel jár, sőt veszedelmeket is rejt magában, aminek egyetlen ellenszere a különböző korú gyermekek szétválasztása.

Az 1938. évi XIV. t.-c. módosítása a tanítóképző-akadémiák számának felemelése tekintetében, tehát a nyolcosztályos népiskolák felállításra következtében is feltétlenül szükséges.

Önkénytelenül vetődik fel a kérdés, nincsenek-e még a megváltozott helyzet következtében más kívánalmak is, melyeknek elintézése

a törvénymódosítással kapcsolatban üdvös volna. Azon ugyanis nem lehet fennakadni, hogy a törvények néha módosításra szorulnak, de a többszöri módosítás már bizonyos mértékben a törvény tekintélyének rovására is esik. Ha tehát vannak más indokolt kívánságok is az 1938. évi XIV. t.-c.-kel szemben, azokat most lenne célszerű egyszerre kielégíteni.

II. Tudott dolog, hogy a tanítóképzők között nagy aránytalanság uralkodik a nemek szerinti megoszlás tekintetében. Az 1938. évi XIV. t.-c. megalkotása idején 19 tanító- és 36 tanítónőképző-intézet működött csonka hazánkban. Ez nemcsak számbeli aránytalanságot jelentett, de semmiképpen sem felelt meg a tényleges szükségletnek. Az 1938-ban működő tanítók száma 11.014 volt, a tanítónőké pedig csak 8.508 és ugyanekkor a tanítóképző-intézetekből csak 556 okleveles tanító került ki a tanítónőképző-intézetekből kibocsátott 1138 okleveles tanítónővel szemben. Ennek lett azután a következménye az állás nélküli tanítónők számának óriási megnövekedése, amely a bekövetkezett nagy területi gyarapodás által előállott kedvező elhelyezkedési lehetőségek kielégítése után is még mindig 2000 állástalan tanítónőt tüntet fel.

Nem tudható, mi lehet az oka annak, hogy bár a törvény indokolása az előbbi aránytalan és ferde helyzetet teljesen feltárta, a tanítóképző-akadémiák számának meghatározásánál nem vette tekintetbe a nemek szerinti felosztást és nem mondta ki, hogy mennyi lehet a tanítóképző-, és mennyi a tanítónőképző-akadémiák száma. Pedig, ha előállott annak szükségessége, hogy az akadémiák számát korlátozni kellett a túltermelés megakadályozására, különösen vonatkozott ez azokra az intézetekre, amelyek nagy számuknál fogva a túltermelésnek elsősorban okozói voltak.

A tanítóképző- és tanítónőképző-akadémiák számának különkülön való megállapítása előtérbe lép a törvény várható módosításával. Mert ha a tanítóhiány megelőzése érdekében emelendő az akadémiák száma, akkor a tanítóképző-akadémiák számát kell emelni, hogy azok száma a tényleges szükségletnek megfelelően magasabb legyen, mint a tanítónőképző-akadémiáké.

Közügyi kormányzatunk az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek száma között a szükségletnek megfelelő arányt megtartotta, az eltolódás az egyházi intézeteknél következett be. Azt lehetne tehát gondolni, hogy a tanítónőképző-intézeteket fenntartó egyházak érdekei szenvednének. De ez nem valószínű, mert a leánylíceumok az egyházak nevelési érdekeit nagymértékben kielégíthetik és amint megnyugvással fogadták az akadémiák számának törvényes korlátozását, úgy a nemek szerinti meghatározást, mint természetes követelményt, sem tekinthetik sérelmesnek.

Ha a törvény ki fogja mondani a felállítható tanító- és tanítónőképző-akadémiák számát külön-külön, akkor a tényleges szükségletnek megfelelő tanítói utánpótlás nemek szerint is biztosítható lesz és nem fog előállni a mai helyzethez hasonló állapot, amikor is a férfitanítók utánpótlásában máris hiány van, e mellett pedig 2000 tanítónő

nem tud álláshoz jutni. De a törvény végrehajtásának gyakorlati szempontjai is indokoltta teszik a férfi és női akadémiák számának meghatározását, mert ez a jövőben minden félreértésnek elejét veszi, a közoktatásügyi kormányzat munkáját megkönnyíti és a legteljesebben biztosítja a törvény szándékainak megvalósulását, céljainak elérését.

III. Nagyon egyoldalú volna egész fejtegetésünk, ha a mutatkozó tanítóhiánnyal kapcsolatban egyszerűen a tanítóképző-akadémiák számának felemelésével gondolnánk a dolgot elintézhetni. A megfelelő számú intézetekről való gondoskodás elengedhetetlen, de egymagában nem biztosíthatja a törvény szándékainak megvalósulását, a tanítói utánpótlási szükséglet fedezését. Igen fontos az akadémiák benépesítéséről való gondoskodás is. Mert hiába állanak kellő számban az intézetek, ha nem lesz elég hallgatójuk. A tanítói utánpótlási szükséglet teljes kielégítése csak akkor remélhető, ha a törvényben van biztosíték arra nézve is, hogy az akadémiák évenként 25—25 kiváló minőségű tanítót valóban ki is bocsássonak.

A tanítóképző-akadémiák benépesítésének kérdését a legnagyobb alapossággal felmérte *Padányi-Frank* Antal előbb megnevezett cikkében és ennek legbiztosabb eszközét abban találta, hogy „a tanítói pályát kívánatosssá” kell tenni. Ez a megállapítás elfogadható és a módok, amelyek által ezt elérendőnek véli, helyeselhetők és elismeréseméltók. A megvalósításnál nem szabad megfeledkeznünk a legfontosabb szempontról, nevezetesen arról, hogy az akadémiák benépesítése ne essék a minőség rovására. Az 1938. évi XIV. t.-c. létesítésének, a tanítóképzés akadémiai színvonala emelésének az volt a célzata, hogy jobb, értékesebb, kiválóbb minőségű tanítókat neveljünk. Ez az első és legfontosabb és semmi olyant nem szabad tennünk, ami ezen cél megvalósulását a legkisebb mértékben is veszélyeztetné.

A törvény a tanítóképző-akadémia színvonalát már a hallgatók kiválogatásánál kívánja biztosítani. A tanítói pályára való lépést, a pályaválasztás idejét kitolta a 18—20. életévre, amikor már jogosan feltételezhető, hogy öntudatos elhatározás, rátermettség és kialakult hajlam indítja el a jelentkezőket a tanítói hivatás felé. Azután a hallgatóktól külön középiskolai, liceumi érettségít követel meg és csakis a „legalább jó eredménnyel” vizsgázottaknak teszi lehetővé a felvételt, ha ezenkívül még a „felvételi (alkalmassági) vizsgálatot” is sikeresen kiállják. Világos tehát, hogy az akadémia benépesítésénél a létszám kérdése csak a minőségi követelmények biztosítása mellett oldható meg. Ez a biztosítás, a világháború előtt szerzett tapasztalatok bizonyítják, a tanítói pályára lépők hathatós anyagi segítségével megvalósítható.

Ma már általánosan hangoztatott igazság, hogy a tanítóság nem kenyérkereseti pálya, nem mesterség, állás, hivatal, hanem hivatás. A hivatást megfizetni nem lehet! A tanító nem azért dolgozik, mert megfizetik! Nem lehet az igazi tanító, aki csak azért vágyódik erre a pályára, mert jó fizetése lesz, vagy pedig csak azért lép a tanítóképző-akadémiába, mert az előkészítése, képezésének elnyerése nem

sokba kerül. Mégis, nem húnyhatjuk be szemünket a mindennapi élet gondjai előtt. Sőt azt kell kijelentenünk, hivatásának csak az élhet igazán, akit nem zaklatnak az élet anyagi gondjai.

A tanítóhiány megszüntetésének, illetve a tanítóképző-akadémiák benépesítésének egyik nyomatékos feltétele a tanítóság anyagi helyzetének megjavítása és ezzel kapcsolatban a tanítóképző-akadémiákon való tanulás ingyenessé tétele. A tanítóság anyagi helyzetének javítása külön törvényes intézkedést igényel, ennek mérlegelése nem is lehet ez alkalommal célunk, de a tanítóképzés ingyenessé tétele az 1938. évi XIV. t.-c. keretébe tartozik.

A tanítóság anyagi helyzetének javítása az államháztartásra nézve nagy feladatot jelent és a megoldás mértéke, ideje sok mindentől függ. Lehet, hogy az ország helyzete egyhamar nem is fogja megengedhetni a gyökeresebb változtatást, s bizony akkor nehéz lesz megnyerni a hastesztendő tanítóképzésre az ifjúságot, kivált ha az egyéb pályákon való kedvező elhelyezkedési lehetőségek továbbra is fennmaradnak. Indokolt tehát a tanulást legalább anyagi tekintetben megkönnyíteni az akadémiákon. A tandíjnak, vizsgadíjnak és egyéb díjaknak elengedése, valamint a segélyezésnek mennél nagyobb mérvű alkalmazása nem jelentene leküzdhetetlen akadályokat, viszont nagy könnyebbség volna a hallgatóknak, akik ezen anyagi támogatásban a meghosszabbított tanítóképzés némi ellenszolgáltatását láthatnák.

Egész bizonyos, hogy a tanítóképző-akadémiákon az ingyenes tanulás és a nyújtandó nagy anyagi segítség lényegesen felemelné a felvételre jelentkező hallgatók számát, és, ami nagyon fontos, ez lenne a minőségnek is a leghatásosabb biztosítója. Mert ha a kedvező anyagi előnyök következtében a jelentkezők száma bőséges lesz, jobban lehet majd a törvényben előírt feltételek szigorú betartásával a válogatást elvégezni és ezáltal biztosítani a tanítóképzés színvonalát.

IV. Az előadottak alapján végeredményben a következő megállapításokat tehetjük:

1. A tanítóhiány megelőzése szükségessé teszi az 1938. évi XIV. t.-c. módosítását.

2. A törvény módosításánál a tanítóképző-akadémiák létszámának felemelését, a férfi és női akadémiák számszerű meghatározását és a tanulás ingyenességének kérdését kellene figyelembe venni.

3. A közoktatásügyi kormányzatnak a törvény módosításával elegendő joga lesz arra, hogy a líceumok és a tanítóképző-akadémiák szervezetének és tanulmányi rendjének megállapításával és célszerű, eredményes intézkedésekkel az akadémiák benépesítését biztosítsa s ezzel a tanítóhiánynak elejét vegye.

Nagy Sándor.

A magyar világnézet kialakítása a líceumi magyar nyelv és irodalom tanítása útján.

— Második közlemény. —

Fajtánk erényeinek és hibáinak irodalmi tükörben való bemutatásában főleg *Farkas Gyula A nagy költők tanúságtétele*, *Kerecsényi Dezső Magyar irodalom*, *Keresztury Dezső A magyar önismeret útja* című tanulmányát követem. (Mindhárom a *Szeftű* Gyula szerkesztette *Mi a magyar?* c. könyvben jelent meg.) Sokat tanultam *Halasy-Nagy József Magyar önismeret* c. említett könyvéből, továbbá *Fábián István Magyar hibák — magyar erények* c. rádióelőadássorozatából, mely a múlt évben a rádió diákfélőrája keretében hangzott el. Az öt előadás pontos címe a következő: „Magyar hibák — magyar erények: 1. Zrínyi szerint, 2. Bessenyei, 3. Kölcsey, 4. Széchenyi, 5. Kemény Zsigmond szerint.” Saját megfigyeléseim főleg a szépprózai irodalomra vonatkoznak, mivel *Farkas Gyula* és nagyjából a többi kutató is ezt a területet kevésbé vizsgálta át. Azt vallják ugyanis, hogy a széppróza mindenkor időhöz kötött és ha akadnak is egyes szépprózai alkotások, melyek évszázadokon át élnek, a széppróza nyelve évtizedről évtizedre jobban fakul, mondanivalója elavul. *Trócsányi György*⁸ azonban rámutatott arra, hogy pl. regényíróink halhatatlan alakjainak a magyar önismeret szempontjából való megvizsgálását nem nélkülözhetjük. Vizsgálódásaim körébe lehetőség szerint igyekeztem belevonni a legújabb irodalom termékeit is.

1. Lekileg emelkedett, nemes, emberies egyéniség bontakozik ki előttünk a magyar költők és írók műveiből. A magyar arról híres a világon, hogy „úri” nemzet. Ez az „úriság” azonban mást jelent ebben az összefüggésben, mint amilyen értelemben a szó napjainkban használatos. A régebbi magyar „nemes”-ről beszélt és ez a fogalom nyelvünkön nemcsak társadalmi osztályt vagy rangot, hanem erényt, lelki nemességet is jelez. A magyar költőben nem az úri, hanem a lelki nemesség, az emberi méltóság tudata világít századokat beáranyozó fénnel. A magyar költő számára mindenkor az „ember” szó volt a legdicsebb jelző. „Az ember tiszte, hogy legyen. Békében, harcban: „ember” — énekelte *Arany János*, s tanítványa nevenapjára írt költeményében is azt olvassuk: „Legnagyobb cél pedig itt e földi létben Ember lenni mindig, minden körülményben”. *Csokonai* legfőbb vágya visszavonulni a magányba, ahol „ember és polgár lesz”. *Petőfi* szívét-lelkét boldogság tölti el, amikor — véres harcokban megpihenve — a pacsirtaszó eszébe juttatja, hogy nemcsak „gyilkos eszköz”, hanem költő és ember is. *Vörösmartyt* gyakran fogja el kétségbeesés, látván, mennyire megcsúfolják az „istenarcú” lényt, az embert. Az ember legyen ember, kívánta változó szavakkal

⁸ Trócsányi György: *Nemzeti önismeretre törekvés*. Társadalomtudomány, 1940. 4. sz. (szept.—okt.)

Vörösmarty, Arany, Babits s Ady a világháborúban, hitevesztett lélekkel is azt dalolta: „S megint élek, kiáltok másért: Ember az embertelenségben.”

Ezt a szavunkat: emberség, abban a műveltséget és erkölcsi magatartást összefoglaló jelentésben, amelyben mi magyarok használjuk, egyetlen mai nyelvre sem lehet lefordítani. A humanizmus és a nálunk meghosszabbított életű latinitás ajándéka volt ez a szó, s teljes akkori értelmében megtartotta nemcsak irodalmunk, hanem népünk is. Magyarság és emberség nem egymást kizáró fogalmak. Ady Endrének erről a két soráról: „Nagyot végezni mégis mi jövünk, Nagyot és szépet, emberit s magyart” azt mondja Illyés Gyula, hogy a nagy, a szép s az emberi után úgy áll ott a magyar, mint az „összeadás számoszlopai alatt az összeg”. — Nem zúdulhattott a magyarra oly vihar, nem lehetett eléggé emésztő az ellene áradó gyűlölet, hogy költője valaha is megfélemedezett volna eszményi emberiségéről. Csak a kuruc harcok ádáz vérengzése, a szabadságharc elemésztő küzdelme csal ki a magyar költő lantján — nem is annyira gyűlölködő — mint csúfolódó hangokat. A magyar ellenségnek is emberies

Toldi Miklós egy engesztelő szóra hajlandó megbocsátani a cseh bajnoknak. A Zrínyiász több szép sort szentel a török bátorságnak és amikor hőse végső kirohanásra készül, felöltözik legszebb ruhájába, két zsebébe száz aranyat tesz, hogy ezáltal megbecsülje magát és azt, aki által majd életét veszti. Szondy György, a magyar költészetnek egyik kedvelt, sokszor és sokaktól megénekelt hőse, ellenfelére, Ali basára bízva küzdelme előtt legdrágább kincsét, két apródját. Aki sajátmagát igaz embernek tudja, felteszi azt még ellenségéről is. Ugyanezzel a nemes szellemmel, az emberi méltóságnak ezzel a szinte tündöklő tiszteletével és megbecsülésével találkozunk az utolsó húsz esztendő ú. n. háborús költészetében is. A magyar háborús regény történetét vaskos tanulmánykötetben dolgozta fel Tóth László, a lírai és drámai ág termése is bőséges, s legnagyobb büszkeséggel tölthet el bennünket, hogy a gyűlölködő, romboló szellemnek ezekben a művekben nyomát se találjuk. Szabó Pál *Emberék* c. regényében, mely egyébként is azt akarja bemutatni, hogy a magyar paraszt elsősorban is a szó nemes értelmében vett ember, a magyar katona élete kockáztatásával nyújt segítségét a megsebesült olasz tisztnek. Somogyváry Gyula háborús regényeiben, a *Virágzik a mandulafa, Ne sárgulj fűzfa, És Mihály harcolt, És mégis élünk* címűekben, továbbá a *Frontharcosok* c. drámájában a magyar katona emberséges, ellenségét is megbecsülő tetteinek hosszú sorát láthatjuk. Tömörkény, Gárdonyi, Komáromi János, Gyallay Domonkos mind-mind, nagyon jellemző módon, a véres küzdelmek közepett is a magyar ember emberséges lelkületére rávilágító jeleket szeretik. Móricz Zsigmond *Szegény emberek* c. nagy megjelenítő erővel írt novellája a háború ezer borzalma között azt tartja legborzasztóbbnak, hogy az egyszerű magyar paraszt lelke megromlik és letér az emberség útjáról.

A magyar szellemről alig mondhatnánk szebb dicséretet, mint azt, hogy az emberséges magatartás és az emberi méltóság megbecsülése kisebbségi helyzetébe is elkísérte. A hatalom új urai a legdurvább, legkegyetlenebb, legembertlenebb eszközökkel harcoltak a magyarság ellen, melynek írói továbbra is emberséget és megértést hirdettek. Igen jellemző példákat találunk erre vonatkozólag *Nyirő József* és *Tamási Áron* műveiben. *Nyirő* ismert és kedvelt hőse: *Uz Bence*, furfangos, ravasz, minden hájjal megkent legény, aki azonban minden körülmények között emberséges, jószívű és gavalér. Ez a székelly utász (útkaparó), akit román nyelvvizsgán elbuktatnak, állásából kitesznek, lakásából kilakoltatnak, akire állását veszített útkaparó korában négyféle adót vetnek ki: talpig becsületes, emberséges és érző szívű ember... magyar ember! Gondoljunk pl. a regény utolsó jelenetére, amikor keservesen megszolgált zsák búzáját karácsony éjszakáján odatámasztja egy éhező család házának ajtajához... *Tamási Áron* Ábele előttünk alakul ki a *Hargita* rengetegében, az oláh-kormányozta országban és a pénzt hajszóló Amerikában jellemes, emberséges férfit, aki azt hirdeti a newyorki kikötőben, hogy a szó meghalt (angolul csak néhány szót tud), de a jócselekedet él. Embersége tiltakozik a négerekkel szemben követett bánásmód ellen. A regény olvasásakor megérezzük Abel emberi és nemzeti nevelő értékét, bátorító szavát, erős igazságát. Az irodalom, írta *Tamási* egyik tanulmányában, erkölcsi világrend után eped. „Olyan gondolatkört kell adnunk, mely necsak magyar legyen, hanem emberi is, ne csak praktikus, hanem erkölcsi is.” Abel mindkettőt teljesíti. Nem kenetes szavakkal, de áradó jókedvvel, rügyező reménységgel, eleven példával.⁹

Ezt a szellemet hirdetik a legfiatalabb erdélyi írók is, akik már az oláh uralom idején nőttek fel. A harmincöt esztendő *Szemlér Ferenc* a bukaresti egyetemen szerezte oklevelét, s jelenleg ügyvéd Brassóban. *Más csillagon* c. regényének szinte minden fejezetében az emberiesség és megértés hangjai csendülnek fel, s ilyen szemmel vizsgálja az oláh társadalom képviselőit is. A kisebbségi helyzetbe jutott magyarság küzdelmeinek valóban nemeshangú ábrázolása a regény. *Szemlér Ferenc* több oláh író művét is magyarra fordította, hogy a két nép megértésének, közeledésének útját egyengesse. Az erdélyi irodalom egy másik kiváló, fiatal írója, *Wass Albert*, *Csaba* c. regényéből is a jóindulat, a megértés és a szeretet hangsúlyozódik ki. Pedig az oláh elnyomás féktelen, nem ismer korlátokat. A magyar parasztság érzi, hogy az új vezetők szerint „aki nem román, nem ember”. Napról-napra a gyűlölet kerekedik felül. Ekkor mondja az író ezeket a nagyon jellemző szavakat: „Gond embernek lenni, igaz embernek meg kettőzött gond éppen. Igaz magyar embernek pedig akkora teher, hogy aki sokat viseli, megerősödik.” Ez is egy kis adat arra, hogyan tudtunk ezer év óta fennmaradni, s egyben

⁹ L. erre vonatkozólag *Lovass Gyula* *Tamási Áron útja* c. tanulmányát. (Magyar Szemle, 1940. jan. sz.)

megokolja azt a reményteljes várakozást is, mellyel a felszabadult területek fiatalsága felé fordulunk.¹⁰

Említsük meg azt is, hogy a legutóbbi hetekben mutatták be Budapesten egyik fiatal, dunántúli származású írónknak, *Fekete Istvánnak*, a *Hajnaldik* c. drámáját, melynek három felvonása Nagyváradon, három különböző korban játszódik le: az első még a magyar uralom napjaiban, a második az oláh elnyomás idején, a harmadik 1940. szeptemberében, a magyarok bevonulásakor. Az erdélyi magyarok és oláhok helyzetét bemutató darabban magyar részről megértéssel, emberséges felfogással találkozunk, s a tisztult magyarság képviselője éppen akkor nyújt testvéri jobbot az oláh vér és magyar szellem között örlődő ügyvédnek, mikor ismét magyar kézbe kerül a vezetés és hatalom.

Népmeséink világa is igen jellemző ebből a szempontból.¹² Szeretjük az epikát, különösen a képzeletalkotta világrendét, amelynek egy törvénye van: az igazságosság — írja *Viski Károly A magyar jelleg a néprajz tükrében* c. tanulmányában. Népmeséink hősei a nagy testi erő, személyes bátorság, jóhiszeműség, leleményesség és önzetlen önfeláldozás által tűnnek ki. A magyar mesében „nem mese” a hős lovagiassága s a mindenkori tökéletes igazságszolgáltatás. Nem okoz itt fejtörést a rangkülönbség, csak az egyéni érdem és érték számít. Az okos, ügyes és vitéz legényke éppúgy megalapíthatja szerencséjét, még király is lehet, mint a szép, dolgos, okos és erkölcsös leány, akit király vagy királyfi emelhet magához. A mesei társadalomban az adott szó szentsége mindennekfelett való. Még az ördög, boszorkány vagy sárkány is pontosan és becsületesen megtartja ígéretét. Változatlanul uralkodik a „jótét helyébe jót várj” elve, mely alól senki sem vonhatja ki magát. A házaselet feltétlen tiszteletben részesül. A vállalkozást megbecsülik, de azt, aki nem elég megfontoltsággal, erejének vagy ügyességének túlságos felbecsülésével vállalkozik, halállal büntetik. S végül, — de nem utolsó sorban — a lovagiasság a magyar mese hősének tündöklő erénye.

Erdélyi József Emlék c. hatalmas gyűjteményes verseskötetében, mely az 1940-i Könyvnapon jelent meg, van néhány verses formába öntött, költőileg megalkotott népmese is. „Az obsitos” c. mese hőse sajátosan magyar jellem. Az öreg koldus képében kéregető Szent Péternek odaadja három utolsó krajcárját; az Üdvözítő többek között egy olyan zsákot ajándékoz neki, melybe az ellenségnek egyetlen szóra belé kell bújni, s a bűvös bot mindjárt ütni-vágni kezd. A ragadozó, irigy szomszédok háborúra készülnek: Magyarországot és a magyar népet végkép el akarják pusztítani. Az obsitos azonban egymaga megnyerte a csatát, mert a bűvös zsák és bot pompásan működött. Az ellenség békét kér. Elég, szól az obsitos, mire „megállt a bot, a félvilágverő, s igazságos békét diktált a győztes, az Isten képét méltán viselő”. A magyar jellem legszebb

¹⁰ A felvidéki irodalomra vonatkozóan l. *Kemény Gábor Így tűnt el egy gondolat* c. könyvét. (Mefhosz könyvkiadó, 1940.)

megnyilatkozása az obsitosnak a magatartása. A háború utáni idők magyarjának lelke annyi rossz, annyi idegen szellemű hatásnak volt kitéve, hogy a nemzeti irányú megújulásnak feltétlenül a legfiatalabb nemzedék lelkéből kell kiindulnia, s népmeséink irányító hatásának feltétlenül érvényesülnie kell. Líceumi olvasókönyveinkben vannak szép és jellemzően magyaros mesék, gondoskodnunk kell tehát arról, hogy nevelő hatásukat a magyar önismeret terén is kiaknázzuk.

2. Az emberméltóság tudatával együtt jár az egyéniség tisztellete. A magyar erős egyéniség, bántást, háborgatást nem tűr, de tiszteli a másik ember egyéniségét is. Bánk bán emberméltóságának büszke tudatában van, ez a tudat, az, amely nem tűri sem a megálázást, sem a megalázkodást. Toldi ezért válik gyilkosává bátyja csatlósának, Ludas Matyi ezért veri vissza háromszor zsarnok urán a rajta esett sérelmet, Uz Bence ezért adja vissza az őt elbuktató oláh inspektornak a megaláztatást. De csak a megaláztatást, mert nem használja ki az oláh szorult helyzetét, a beteg embert látja benne, akin segíteni kell. A székely nem tud embertelen lenni. Ábel jó néhány állást otthagy Amerikában, mert embertelenül bánnak vele. A magyar nem tömegember, ezért nehezen fegyelmehető. Istenén és királyán kívül nemigen hajlandó tekintélyt elismerni. A Bánk bán, melyet a legtipikusabb magyar tragédiának érzünk, tulajdonképpen egy embernek egyéni tragédiája, aki hazájáért nem nyúlna a gyilkos törhöz, ha emberi méltósága nem szenvedett volna sérülést. Toldi Miklós mindenkor a maga útján jár s amikor összeütközik a világrenddel, inkább visszavonul meghalni magányába, mintsem hogy alávetné magát. A mi nemzeti hőseink mind nagy egyéniségek, akiknek halálával vagy bukásával a közösség sorsa is megpecsételődik, akárcsak Zrínyiével a szigetváriak sorsa.

Az érem másik oldala: a magyar emberiség nem ismer társadalmi kasztokat és aki saját magában nagyra tartja az emberi méltóságot, megbecsüli másokban is. A magyar honfoglalás óta megosztja hazáját más népekkel. A németet sógornak, a tótot atyafinak, az oláhot cimborának, a zsidót szomszédnak nevezi. Becsülést, megértést és szeretetet jelző néven emlegeti és szólítja tehát őket. *Mikszáth* műveinek olvasásakor újra meg újra meggyőződünk arról, hogy a magyarság kapuja mindig nyitva állt a tótok számára. Tavasszal megindult a Vágon a „tót flotta” (így nevezi Mikszáth trefásan a tutajokat) és az ország belseje felé tartott. Nyáron pedig elindulnak az arató tótok, hogy a jó magyar kenyérből maguknak is vágjanak. A tótságnak tehát a magyarság dúsan terített asztalánál is mindig megvolt a helye. Gondoljunk csak Mikszáth *A beszélő köntös* c. regényére, melyben a tót származású Lestyák Mátyás egyszerű iparosként szerez vagyonot Kecskeméten, fia pedig ennek a nagy magyar városnak lesz örökös főbírája, a városból való távozása után pedig magyar mondák hőse, akit száz esztendő múlva is visszavár Kecskemét apraja-nagyja. Az Alföld

magyarsága tehát nemcsak asztalához ültette tót testvéreinket, hanem szívét is megnyitotta számukra...

A Részletes Utasítás a IV. osztály olvasmányi anyagába Mikszáth regényei közül ezt veszi fel legelső helyen. De jól ismerjük Mikszáth regényeiből azokat a felvidéki magyar urakat, akik vidám társalgás közben mindjárt tóra fordítják a beszédet. Együtt éltek, összeforrottak ezzel a néppel, tehát nyelvét is meganulták. És kedves ismerőseink azok a magyarsághoz hű derék tótok is, akik büszkén éneklük, hogy őseik piros csizmában meneteltek a nagy fejedelem, Rákóczi Ferenc szabadság-lobogója alatt...

Az emberi méltóságot másban is megbecsülő megértést és szeretetet hirdető magyar nép hatalmas beolvasztó erővel rendelkezik. Az idegenek beolvadása mindig önkéntesen történt, az e téren való hatalmaskodás és erőszakoskodás ismeretlen a magyar szellemben. Kérdezzük meg erre vonatkozólag a nemzet fenntartásában olyan fontos szerepet játszó magyar irodalmat. Idézzük magunk elé *Katona József Bánk bán*-jának két spanyol nemesét, akik Magyarországon találtak új, igazi hazát, mondjuk el *Petőfivel*: „Ha nem születtem volna is magyarnak, E néphez állanék ezennel én”. Gondoljunk arra, menyire igaza van *Jókainak*, amikor *Az új földesúr*-ban azt írja: „Az idegen, a megtelepült, tíz év múlva már a „mi sorsunk”-ról beszél. És ez természetes. Nem varázslat ez, nem ördögi mesterség: igen egyszerű következmény. Azt, aki maga is nemes szívet, lovagias szellemet hozott magával ide, magához ragadja az új honfitársak egyező jelleme, közös bajok, közös szenvedések egymáshoz törnek bennünket, s végül meghódít mindenkit a közös remény egy közös jövődő után. És szokás szerint ezekből lesz a legbuzgóbb hazafi. A következő ivadékok bizonyosan az. Kísérjük végig gondolatban annak a *Herczeg Ferencnek* a *Hét sváb* c. regényét, aki maga is megjárta Ankerschmidt lovag útját. Olvassuk büszke öntudattal, hogy a verseci svábokat a Balkán hordái ellen folytatott küzdelmükben csak a magyarok segítik. A kassai vörössapkás magyar fiú meghal a sváb anya gyermekeiért, s Rózsa Sándor elhozza betyárait, hogy a jól felszerelt osztrák hadsereg helyett segídekzzék a város védelmében.

Olvassuk el *Tormay Cecil Régi ház* c. regényét, amelyben a szegényen bevándorló első német nemzedék munkát és kenyeret kap nálunk, majd csakhamar nagy vagyont szerez a magyar földön, amelynek ereje végül is legyőzi a „régí ház” szellemét, vagyis a német hagyományokat. Szegődjünk v. *Somogyváry Gyula A Rajna ködbe vész* c. regényének német vértese mellé, akit a magyar harci erények, s a magyar paraszt becsületes jelleme, egyszerűségében is szép életmódja magukhoz vonzanak és magyarrá tesznek. Álljunk meg egy pillanatra *Thurzó Gábor* egyik legújabb novellája, *A tűzhely* című mellett, amely bemutatja, hogy a Rajna mellékén nyomorgó német ács új, barátságos tűzhelyet alapít Óbudán, a Duna mellett. Mélyen meghat bennünket, amikor *Dénes Gizella Két sor ház* c. regényében egy kerekfejű, hirtelenszöke tömzsi kis svábfiú

beleugrik a magyarok bokrétás menetébe. Két kezével csattogtat ő is, egyszer jobbra lép, egyszer balra bokázik, majd nekiszilajodva, nekipirosodva rikoltozik. Hiába szídják szülei, döngetni kezdi a földet, éneklí a hegyi magyarok dalát, s látszik minden mozdulatán, szeme csillogásán, arca pirolásán, hogy közéjük akar tartozni. Pillantsunk végül vissza a régi magyar színészet egyik legkedvesebb alakjára, Déryné ifjasszonyra. Apja bevándorolt német patikus, Schönbach a neve, anyja sem magyar származású, Riedl nevű hatvani orvos leánya. A kis Schönbach (később Széppataki) Róza azonban Jászberényben nőtt fel, magyar környezetben, s a magyar színészetnek lesz lángoló szerelmese. Amikor ragyogó sikerrel szerepel a pesti német színházban (mint magyar vendég), csábító ajánlattal akarják rávenni, hogy hagyja ott a kolduskenyéren sínylő magyar színjátszást, s legyen belőle német színésznő, ezt gondolja magában: „Ej, hát aztán a magyar nyelvet hagynám el? Aztán sohase énekelnék magyarul, amely nyelven olyan szépen hangzik az ének? Amely engem eddig táplált, melyben felnöttem s melyben tölem kedvelte meg a magyar a dalt? S én vagyok egyes egyedül az egész honban első énekesnő. Aztán én szereztem ezen névnek, Déryné, egy kis dicsőséget máris, aztán most meg az álljon előtte a színlapon: Madame Déry? Istenem, ne vigy kísértetbe!” (*Déryné Naplója*, II. kötet, 52. lap.). S a kedves Déryné visszatért magyar pályatársai közé, vándorolni esőben, hóban, játszani a vendéglő ivójában, a csizmadiák színében.

Balassa Imre mostanában megjelent regényes életrajzában (*Déryné Egy régi színésznő élete*) érdekes összehasonlítást olvasunk Dérynéről és az egyik világhírű olasz operaénekesnőről, Cataliniről. Déryné és színésztársait egy bodrogközi ütött-kopott csárdába kergeti be az árvíz, ahol őt betyár tanyázik. A színészek megijednek a torzonborz külsejű emberektől, Déryné azonban magyar nótákat kezd énekelni, s a betyárok az asztalra könyökölve, könnyezve hallgatják. Ugyanazon az estén egy másik énekesnő, akinek a hangja olyan nagyon hasonlított Dérynééhez, Madame Catalini, éppen a párizsi Operában énekelt. A zenekart, amely százhusz muzsikusból állt, maestro Rossini vezette. A páholyokban és a földszinten tündöklő asszonyságok és díszruhás uraságok tapsoltak. Ott voltak a hercegek, a grófok és a márkik: a születés főrangúí. Ott voltak a bankárok és uzorások: a pénz főrangúí. A szellem arisztokráciája is ott volt: írók és művészek. Sőt, a Bourbon liliommal és koronával ékes, kék-bársony függönyös udvari páholyban maga a király hallgatta elbűvölve az énekesnőt és fehérkesztyűs kezét sűrűn ütötte össze. (A regény I. kötetének befejező mondatai.) Déryné mégis megmaradt magyar énekesnőnek. Pedig „az ország egyetlen nagy ingovány és abban elterülve alszik a magyar bivaly. Déryné a szegény, tündöklő kis szentjánosbogárka, kecsesen táncol az orra előtt, hogy fölébressze és kicsalja a posványból.” Örökösen kóborol, s úgy érzi, van is ennek valami titokzatos célja: „Olykor úgy gondolom, mi egy láthatatlan kincset viszünk magunkkal, amelynek bizonyos időre el

kell érkeznie valahová. Most mi visszük, ha kidőlünk, vállára veszi más, de egyszer csak elérkezik oda, ahol szükség van rá..." (Herceg Ferenc *Déryné ifjasszony* c. drámájából.) Vajjon a vére, a származása oltotta bele Dérynébe ezt a bámulatraméltó magyar hűséget?

A hazájában lakó testvérnépeket megbecsülő, velük emberségesen bábó magyar ember számára a fajiság fogalma is más, mint a többi európai országban. Kiváló antropológusunk, *Bartucz* Lajos, megkülönbözteti a rassz és a nép fogalmát. A nép fogalmának a megállapításában fontos a hagyománybeli egység, a kultúraközösség. A nép a történelem eseményei által létrehozott és irányított olyan biológiai életközösség, amelynek van összetartozástudata (csoportöntudat), s amely a huzamos együttélés által és alatt termeli ki öröklődő testi és lelki sajátosságai és az ezerféle miljö bonyolult kölcsönhatása alapján jellegzetes nyelvét, szokásait, életformáját, hagyományait, stb.) *L. Bartucz* Lajos *Magyar ember, típus, faj* c. tanulmányát, mely a Szekfü Gyula szerkesztette *Mi a magyar* c. könyv 169—192. lapján jelent meg.)

Keresztury Dezső *A magyar önismeret útja* c. művében olvasuk: „Magyarnak lenni elsősorban szellemi magatartás s nem vérségi elrendeltetés kérdése. Ha tehát van magyar faji gondolat — amint hogy van — annak igazi meghatározója nem vérsajtjeink mítosza, hanem történelmünk szelleme s erkölcsi egyéniségünk parancsa.”

A legszélesebb néprétegeknek szánt, egységes magyar világnézet kialakítására törekvő Nemzeti Könyvtár 1. füzetében írja *Bencs* Zoltán: „Magyar alatt értjük mindazokat, akik a magyar nemzetnek tagjai anyanyelvre, faji hovatartozandóságra való tekintet nélkül, mert azt, hogy valaki magyar, nem az dönti el, hogy az illető magyar anyanyelvű-e, vagy a magyar fajhoz tartozik-e, hanem az, hogy érzi-e a magyar nemzethez való tartozást, vállalja-e önként azt a sorsot, amelyet a Mindenható bölcs rendelkezése a magyar nemzetnek kijelölt. A nemzethez való tartozásnak vannak ugyan külső jelei is. Ilyen az egy állam területén való élés, az azonos nyelv, az azonos szokások. De ennél sokkal nagyobb jelentőségük van a belső, a lelki jegyeknek: a közös történeti multnak, és a közös jövőendő elevenen élő tudatának.”

Bognár Gyula.

A hegedűtanítás a liceumban.

Már a tanítóképzőben is nehéz feladatot rótt a hegedűtanítás a zenetanárra. A Tantervi Utasítás ugyan előírta, hogy 5—6-os csoportokban történjék a tanítás, de elegendő zenetanár hiányában ez egyáltalán nem, vagy csak kevés intézetben volt keresztülvihető. A liceumban a tanulólétszám emelkedése miatt még inkább érezhető ez a nehézség. Nyiregyházán az osztályok létszáma: I. o. 48, II. o.

42, III. o. 45, melynek kb. a fele hegedülni tanul. Egy órán tehát 20—24 tanulóval kell foglalkozni. Ezek között osztályonként még 2—3 haladó is van, akik különböző fokon mást és mást játszanak. Művészeti tárgyról lévén szó, ahol az egyéni tanítás különösen előtérbe lép, heti egy órában 2—3 tanulóval lehet csak szakszerűen és eredményesen foglalkozni. Miután azonban csak egy zongora és egy hegedűtanár van az intézetben, meg kell alkudni a helyzettel és csoportokra való osztás nélkül tanítani. A nagy létszám mellett még fokozza a nehézséget az is, hogy néha a heti egy óra is ünnepnapra esik, vagy egyéb szünetnapokra. Így néha két hétig nem is találkozunk hegedűseinkkel. Ezek a kedvezőtlen körülmények igen nagy gyakorlatot és rátermettséget kívánnak a tanártól, a körülményekhez szabott külső rendet és módszeres eljárást kell alkalmaznia, hogy megfelelő eredményt érhesen el.

Kíváncos volna, hogy a zenetanárok időről-időre szakértekezleten megbeszélnék ezeket a dolgokat, de miután erre egyelőre nincsen kilátás, nem lesz felesleges, ha ezen a helyen ismertetik tapasztalataikat és eljárásukat.

1. A külső rend. — a) Miután több intézetben és nálunk is a zeneterem más célra is szolgál (pl. egyuttal rajzterem), azért a tízpercben a termet a hegedűtanításhoz át kell rendeztetni. E célból nevezzünk ki minden osztályban teremrendezőt a növendékek közül, aki más növendékek segítségével megfelelő helyet tesz szabaddá, felállítja a hangjegytartókat és az óra végén gondoskodik arról, hogy a terem eredeti rendje visszaállítsassék. Ez eleinte nem megy minden surlódás nélkül, egyes tanulók ki akarják vonni magukat a teendők alól, némelyek pedig a többszöri igénybevétel ellen tiltakoznak. Ezeket röviden, de határozottan megintjük, figyelmeztetve a közösségi érzésre, összefogásra, a közösségért való örömteljes munkavállalásra, aminek ma oly nagy példáit és világraszóló eredményeit láthatjuk a tengelyhatalmak országaiban. Így találkozik aztán a művészi nevelés a szociális és állampolgári neveléssel. A teremrendező az óra elején és végén jelentést tesz a tanárnak a munka elvégzéséről.

b) Amikor a tanár a terembe lép, a hegedűk már egymás mellett fekszenek az asztalon, padokon. A haladók a hozzájuk beosztott hegedűket a tízpercben már felhangolták. Tapasztalat szerint ez a hangolás nem szokott pontos lenni, azért a tanár valamennyi hegedű hangolását ellenőrzi és kijavítja. Egy növendék egyenként adogatja a tanárnak a hegedűket, egy másik növendék pedig elveszi tőle és ismét egymás mellé rakja. A második osztálytól kezdve minden növendéktől megkívánhatjuk, hogy kifogástalanul és gyorsan tudjon hangolni. A hangolás egyenkénti ellenőrzésénél a hangolást is beszámítjuk az osztályzatba. A hangolásban való hanyagság leonthatja a rendszeretet osztályzatát is. A hangolás igen sok időt rabol el, ha a hegedűk rosszul vannak felszerelve. A dróthúrok érzékenységüknél fogva nehezen hangolhatók, ezért követeljük meg elejétől fogva, hogy az „A” és „D” húr bélhúr legyen, az „É” húr

pedig fix-csavarral legyen ellátva. Figyelmeztessük már az első órán a növendékeket, hogy a kulcsokat ne faragják meg, ha új kulcsot vesznek, sok kulcsból válogassák ki a legmegfelelőbbet. A nagyon könnyen járó kulcsokat krétáztassuk meg. A rossz kulcsokat és húrokat legjobb mindjárt elkobozni. Hangolás céljából tehát minden első osztályos hegedűje megfordul a tanár kezében, azért mindjárt ellenőrizheti a tisztaság szempontjából is. Az esztétikai nevelés ezzel kezdődik. Úgyszintén ne hagyja szó nélkül a tanár a kezek és körömök tisztátalanságát, gondozatlanságát sem és ne tűrjön hosszú és hegyes körmököt. Ha ilyet tapasztal, azonnal tétesse rendbe és jegyezzen egy pontot a rendszeretéből. Hosszúnyakú növendéktől kívánjuk meg az álltartó, vagy vánkos használatát.

Tanácsos évenként 1—2-szer hegedűvizsgálatot tartani, amikor is előzőnap kihirdetés után, valamennyi hegedűst összegyűjtjük egy terembe, ahonnan a hegedű, vonó és hegedűiskola megtekintése után ezekkel a tárgyakkal együtt egyenként bocsátjuk ki a tanulókat. Erre azért van szükség, mert némely növendék év közt eladja a hegedűjét, vagy sajnálja a pénzt húrra, vonószörre és kölcsönként hegedűn szokott játszani. Csak a legindokoltabb esetben fogadjunk el olyan mentegetőzést: „Azért nem tudom jól a gyakorlatot, mert nem az én hegedűm.”

c) Sok baj van a vasból készült, összehajtható hangjegytartókkal, mert rosszul hajtják össze, elgörbülnek, a csavarmenetek elkopnak, a csavarok elvesznek. Jobban megfelelnek a célnak az erős fából készült, teljesen rögzített (nem magasítható), felül és alul erős vasalással ellátott, különböző magasságú hangjegytartók. A mieink a szlőjd órákon készültek házilag. Mind az állva való játékhoz, mind pedig a zenekar céljára. Az egyéni szerepléshez, valamint a zenekarvezető részére van azonban néhány szabályozható vashangjegytartónk is.

2. Módszeres eljárás. — a) Miután egyéni tanítás mellett csak 1—2 perc jutna 1—1 növendékre, ezért tanításunk legyen inkább osztálytanítás, de oly módon, hogy minden növendék játékát megfigyelhessük és az egyéni hibákat is javíthassuk. Az első osztályban a haladókra bízunk 1—1 csoportot, amelynek játékát figyelik és ha szükséges segítőleg, vagy hibát javítva közbelépnek. A gyengébb tanulók a tanár közelében helyezkednek el.

b) Minden vezényszóra történjék, különösen az I. osztályban. A helyes állást a testnevelésnél is használatos vezényszavakkal sajtáthatják el legkönnyebben: Vigyázz! Pihenj! Testsúly a ballábon! Erre a vezényszóra pedig: Allhoz! Mindenki hegedülésre készen tartja a hangszert és a vonót. Kettőt (négyet, hármat) előre dobban-tani! A gyakorlat befejezése után: Sulyba! Ezzel a katonásdi játékkal nemcsak fokozzuk a tanulók kedvét, hanem egyúttal fegyelmező is, továbbá elejét vesszük a cincogásnak és a felesleges hangolásnak. E nélkül nem boldogulunk a nagy létszám mellett és nem tudnánk minden percet kihasználni.

c) Addig ne vegyük elő a hegedűiskolát az I. osztályban, míg

minden egyes tanuló nem tudja helyesen tartani a hegedűjét és a vonót ütemben a 4 húron kifogástalanul húzni. Ebben lehetnek különösképen segítségünkre a haladók. A vonó helyes tartása és kezelése külön gyakorlást is kíván. Ahogy a kardvágásokat gyakorolják ellenfél nélkül a vívók, úgy a vonóval is végeztethetünk ütemzésre gyakorlatokat a levegőben a könyöktartás, csuklóhajlékonyság és bizonyos lendületesség elsajátítására. Ilyen néma vonógyakorlatok még a felsőbb osztályokban is szükségesek, ha azt akarjuk, hogy tanítványaink lendülettel, egész vonóval és szép tónussal tudjanak játszani. Ezek megfelelnek az énektanítás lélekzési gyakorlatainak. Ne engedjük, hogy a kezükre, vagy a húrokra nézzenek, hanem nézzenek egy kijelölt pontra, mert különben nehézséget fok okozni a hangjegyolvasás.

d) A hagsmagasságbeli különbséget, valamint a ritmikai elemeket, képleteket előbb szemléltessük énekléssel és a tanulókkal is énekeltsük; csak teljes appercepció után vigyük át hangszerre. Ahol csak lehet, hívjuk segítségül az énekórán tanultakat. Szoktassuk rá a tanulókat, hogy mindig a fülük ellenőrzése mellett játszanak és ne fogadjanak el hamis hangot. Természetesen csak az tanulhat hegedülni, akinek kifogástalan zenei hallása van. Ezért elengedhetetlen, hogy az első osztályban mindjárt az első órán a hegedűtanulásra jelentkező növendékek zenei hallását mindkét zenetanár jelenlétében vizsgáljuk meg, és ha csak kissé is fogyatékos valamely növendék zenei hallása, ajánljuk neki a zongora tanulását. Ha pedig később tapasztaljuk, hogy a növendék elmaradásának a zenei érzék hiány az oka, akkor ajánljuk a zenetanulás alól való felmentését, hogy ezek a képezhetetlen tanulók ne vegyék el az időt feleslegesen a többiektől.

e) Az új elemeket a tanár szemléltetése után mindig hangjegyek nélkül gyakoroltassuk az egész osztállyal, csoportokban és egyenként. A felsőbb fokon is játszassunk minden órán hangjegy nélkül ujj-, vonógyakorlatokat, skálákat és felbontott (tört) hangzatokat. Ilyen házi feladatokat is adjunk. Mutassuk meg a tanulóknak, hogy milyen hangjegynélküli gyakorlatokkal miként szokhatnak le a helytelen tartásról, ujjrakásról és vonókezelésről.

f) A hangjegy után való játékot mindig előzze meg rövid megbeszélés az ütemet, tempót, ritmikai képleteket, a gyakorlat célját, szerkezetét és az esetleges nehézségeket tekintve. Önállóságra szoktatás céljából ezeket a rövid elemzéseket végeztessük felváltva a tanulókkal.

g) A megbeszélést a tanár mintaszerű bemutatása követi, az egész osztály, csoportok, majd egyesek játéka, végül a gyakorlat szép előadása.

h) Adjunk utasítást az otthoni gyakorlásra is. Baj, hogy otthon nincsen minden növendéknek hangjegytartója, ami sokszor oka a helytelen tartásnak és rossz vonókezelésnek. Ha nincs más, tegyen egy széket az asztalra és arra állítsa a hegedűiskolát, de ne játszóék meggörnyedve, vagy ülve. Szoktassuk rá őket, hogy néma áttekintés

után először játszáik végig a gyakorlatot és körívvel jelölik meg a nehezebb ütemeket Csak, ha ezeket az ütemeket külön-külön begyakorolták, játszáik el ismét összefüggően az egész gyakorlatot. Sok tanuló hiába játsza el egymás után sokszor a gyakorlatot, mégis mindig ugyanazokkal a hibákkal fogja játszani, a nehezebb helyeken meg-megakadva.

i) A bentlakók gyakorlási rendje ki legyen függesztve a tanulószobákban, amelyeknek betartását ellenőrzik a szobafelügyelők, a nevelők és néha a zenetanár is. Tanulószobáinkban falraszerelt magasítható hangjegytartók vannak.

j) Hogy a haladókra is jusson mindig idő, azért felváltva az egyik órán a haladókkal, a másik órán a kezdőkkel kezdjük a foglalkozást.

k) A feleltetés ne csak a haladás elbírálására és az osztályozásra szorítkozzék, hanem az egyéni hibák kiküszöbölését is szolgálja. E célból jöjjenek a felelők a tanár elé és úgy álljanak, hogy a hegedűtartás, ujjrakás, vonótartás és vonókezelés megfigyelhető legyen. A hiba kiküszöbölési módjára mindig adjunk utasítást. Miután egy tanulóval csak rövid ideig foglalkozhatunk, azért szigorúan követeljük meg a gyakorlat pontos és kifogástalan eljátszását. E nélkül nem fognak otthon gyakorolni és csak arra támaszkodnak, amit az órán tanultak. Aki nem tud, az a jövő órán elsőnek felel. A növendék alaphibáit rövid jelekkel jegyezzük föl noteszünkbe. P. Hegedűtartás = ht; vonótartás = vt; vonókezelés = vk; hamisan játszik = h.

3. A hegedűiskola alkalmas legyen a tömegtanításra. Húronkint haladjon, mert ha ujjankint halad, akkor heti egy órában még az év végéig sem jutunk el a negyedik ujj használatáig, pedig csak itt dől el, hogy ki való hegedűsnek, ki nem. Ezzel a kérdéssel már külön cikkben is foglalkoztam ezen a helyen.¹

4. Az utasítások szerint: „Kíváncs, hogy a zenében jártasabb és önként vállalkozó tanulókból — esetleg az önképzőkör keretében — a szaktanár vezetésével vagy felügyelete alatt ifjúsági zenekart alakítsunk” (L. Tanterv és Utasítások 378. l.). E szabadelvű fogalmazás helyett kötelezővé kellene tenni az ifjúsági zenekar megalakítását, mert a nevelői szempontokon kívül a zenekar szerzett a tanítóképző-intézetnek barátokat és elismerést a városok társadalmában és szép közönséget az intézeti ünnepegeknek. De általános nemzeti szempontból is nagy hivatás vár a középfokú iskola zenekarára, mert leszoktatná a magyar embert a zenekarban való részvételtől való okatlan idegenkedésről, miután helytelenül úgy fogja fel a dolgot, hogy mások mulattatására zenél. Végül a zenekar előmozdítaná majdan az életben műkedvelői zenekarok alakítását, ami előmozdítja a széttagolt magyar társadalom összefogását. Elvész az a nemzet, amely művészetének művelését átengedi idegeneknek!

Az ifjúsági zenekar igen nagy gondot okoz a zenetanárnak

¹ Magyar Tanítóképző 1932. novemberi szám

azzal, hogy nincsenek iskolai zenekarok számára és az iskolai ünnepségek hangulatkörének megfelelő zenekari művek. A tanárok ha sikert akarnak elérni, kénytelenek a zenekar teljesítőképességének megfelelő darabokat komponálni, vagy zongoraművekből átírni. Ez amellet, hogy súlyos feladatot ró a zenetanárra, azért is hátrányos, mert ezek a sokszor értékes szerzemények és átiratok mások és az utókor számára elkallódnak. Miután kicsiny az ország ahhoz, hogy zeneműkiadó üzleti alapon vállalkozzék ifjúsági zenekari művek kiadására, azért szükséges volna, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megfelelő pályadíjak kitűzésével gyűjtse össze ezeket a darabokat és bízson meg nagyobb tapasztalattal rendelkező 2—3 kiváló tanítóképző-intézeti zenetanárt ifjúsági (iskolai) zenekari gyűjtemény szerkesztésével, amely az állam pénzén jelenne meg. Legfőbb ideje, hogy ezen a hiányon segítsünk és már egyszer erre a művészi és nemzeti célra is áldozzunk valamit.

Bácsfalvy Antal.

Bécsi tapasztalatok.

Mult év tavaszán tanulmány céljából három hónapot Bécsben töltöttem. Az alábbiakban főkép a nevelés- és oktatásügy terén szerzett tapasztalataimat kívánom vázlatosan közölni.

Két tanító- és egy tanítónőképző-intézetben végzett hospitálásaim alapján megállapíthatom, hogy a német oktatás és nevelés legfőbb célja a minél öntudatosabb és jobb, önzetlenebb állampolgárok nevelése. Olyanok nevelése, akik egyéni érdekeikről a közösség javára le tudnak mondani és a birodalom jövőjéért minden áldozatot meg tudnak hozni. Az ifjúság lelkesedése, vezetői iránt érzett rajongása kétségtelen bizonyítéka a német pedagógusok sikeres működésének. A tananyag kiválasztásának szempontjait is nemzetpolitikai érdekek irányítják. Valamennyi iskolában, a népiskolákban és a főiskolákon egyaránt, a nemzeti tárgyak, a testnevelés, átöröklés, élettan, faj- és népismeret lesznek a jövőben a legfontosabb tantárgyak. Egységes, nemzeti szocialista világnézet kialakítása és a közösségi, bajtársi érzés elmélyítése a legfőbb cél, melyet a tábori élet és a bajtársotthonok (Kameradschaftsheime) útján igyekeznek elérni.

Hazafias, nemzeti szempontok szabják meg a tanítási óra anyagát és menetét. Gyakran teljesen alkalomszerűen tárgyalják a tananyagot. Némelyik kartárs pl. egy-egy hazafias dalt énekeltetett a növendékekkel órája kezdetén. Ezt követte a nyugati harctéri sikerek rövid megbeszélése. Az elméleti kiképzés azonban nálunk általában rövidebb, mint a bécsi intézetekben. Az elvégzett tananyag számonkérése a legtöbb tanár részéről nem történik olyan következetesen és olyan szigorúsággal, mint ahogy nálunk szokásos. Alig egy-két kartárs írt osztályzatot tanári zsebkönyvébe. Inkább csak ellenőrző és osztályozó értekezlet előtt szoktak rendszeresebben feleltetni. Mint-

hogy ilyenkor csaknem kizárólag a gyengébb tanulók szerepeltek, a többi, inkább megbeszélés-jellegű órán pedig legtöbbször ugyanaz a néhány kiválóbb vagy élénkebb tanuló szolt hozzá a tanár magyarázatához, — nehéz határozott, világos képet alkotni a növendékek általános színvonaláról. Hat osztályzat segítségével minősítik a tanulmányi előmenetelt. Javító vizsgát nem lehet tenni. Ha valaki egy tárgyból kap 6-os vagy kettőből 5-ös osztályzatot, az osztályt meg kell ismételnie. Ugyanazt az osztályt csak egyszer lehet megismételni.

A tanító- és tanítónőképző-intézetbe az olyan tanuló vehető fel, aki a középiskola 4. vagy a népiskola 8. osztályát sikeresen elvégezte. A jelölteknek az első osztályba való felvételt megelőző nyáron néhány hetet egy Hitler-Jugend táborban (Ausleselager) kell eltölteniök. Még ebbe a válogatótáborba sem vehető fel az olyan: 1. aki a Hitler-Jugend szervezetben nem teljesített szolgálatot; 2. akinek jellemére vagy teljesítő-képességére vonatkozóan régi iskolájának igazgatósága vagy a Hitler-Jugend szervezet vezetősége nemleges véleményt adott; 3. aki nem árja származását és 4. akinek egészségi állapota nem kielégítő. A tábor vezetését két tanár (tanárnő): 1. testnevelő- és 1. zenetanár alkotja, akik különvizsgálat nélkül, a tábori élettel kapcsolatban győződnek meg a jelöltek testi adottságairól, szellemi képességeiről, jellembeli tulajdonságairól és zenei hallásáról. A jelöltek szellemi képességeinek elbírálásakor nem annyira azoknak tárgyi (adat-, stb.) tudását, mint inkább általános értelmi fejlettségét veszik figyelembe. Szigorúan mérlegetik a tanuló jellembeli tulajdonságait, főképp társaival, az állammal és a népközösséggel szemben tanúsított magatartását (völkische Auslese). A tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatói ezen táborokat időnként meglátogatják és ezeknek vezetésével egyetérésben döntenek a tanulók felvételéről.

A tanítóképző-intézetek szervezete, rendtartása, ellenőrzése, stb. stb. sok tekintetben azonos vonásokat mutat a mi szabályzatainkkal. A fegyelmi vétségeket a szabályzat rendelkezései értelmében az igazgató által kijelölt elnök vezetése mellett egy bizottság vizsgálja felül és bírálja el. A bizottság tagjai: az osztályfőnök és egy tanár, akit a vétkes tanuló saját védelmére maga választhat ki a testület tagjai közül és az illetékes Hitler-Jugend-vezető. Végül fokon az igazgató dönt a büntetést illetően. Az intézetből való kizárással csak a birodalmi miniszter büntetheti a tanulót az igazgató javaslata alapján. A növendékek gyakorlati kiképzése a jövőben a közeli népiskolákban fog történni; külön gyakorló iskola tehát nincs, illetőleg a meglévők fokozatosan megszűnnek.

Az iskolai vallásoktatást az állam megengedi, de csak bizonyos számú tanuló önkéntes jelentkezése esetén. Elemi iskolákban a gyermekek szüleinek kívánságára. Alsó osztályokban általában több a jelentkező, felsőbb osztályokban rendszerint kevesebb. Közös istentiszteleten az ifjúság intézetileg nem vehet részt, külön-külön azonban mindenki szabadon gyakorolhatja vallását. A koedukáció a sza-

bályzat szerint nem egyeztethető össze a nemzeti szocialista nevelés szellemével. Leányok csak egészen kivételesen járhatnak fiúiskolába, fiúk leányiskolába egyáltalán nem.

Kirándulások alkalmával a tanulók az ú. n. ifjúsági szállókban (Jugendherberge) szállnak meg. Minden osztály évenként 5 vándornapot tart és néhány tanulmányi sétát tesz. Tanító- és tanítónőképző-intézetet csak az állam állíthat fel. Hitfelekezeteknek, községeknek, magánosoknak nincs iskolaalapítási joguk.

Az állam minden tanítóképző-intézettel kapcsolatban egy-egy bajtársi otthon felállítását tervezi, amely az intézettel együtt zárt egységes nevelőotthont fog alkotni. A régi internátusoktól lényegesen eltérő otthonokat szándékoznak létesíteni, melyeknek életét főképp a Hitler-Jugend szervezet irányítja. A bentlakás minden növendék részére kötelező lesz. A növendékek nem fognak fizetni sem köztartási, sem tandíjat. A tanulók évfolyamok szerint 30-as csoportokra különülve alkotnak egy-egy bajtársi csoportot. Ezekben az otthonokban az ifjúság maga választja ki majd közvetlen felügyelőit az utolsó évfolyam növendékei közül. Maguk a tanulók alapítják meg napirendjüket is. A jelzett otthonokat a nagyobb városokon kívül óhajtják felépíteni, ahol a természet és a városi kultúra érintkezik egymással s a környezet a sportolást lehetővé teszi.

A többi iskolafaj közül meg kell említenünk a mi középiskolánknak megfelelő felsőbb iskolát (Oberschule), melynek egyes ágai: a reáliskola, a reálgimnázium és a gimnázium. A felsőbb iskola és annak ágai újabban ismét 8 osztályúak (a régi 9 osztály helyett). A felsőbb iskolák nem tévesztendőek össze a középfokú iskolákkal, melyeknek fajai a következők: középiskola (6 osztályos, Mittelschule), Hauptschule (5 osztállyal) és polgári iskola (4 oszt.). A tanítóképző-intézet és a kereskedelmi iskola (Berufsschulen) a felsőbb iskolák körébe tartozik. Az utóbbiak VI—VIII. osztályú tanulói tehetségüknek, hajlamuknak megfelelően egyes órákon 2—2 csoportra különülnek: 1. természettudományi-matematikai, és 2. nyelvi csoportra. A többi órán azonban közös oktatásban részesülnek, hogy a nevelés és oktatás egyöntetűsége, egységes alapja biztosítva legyen. A felső osztályoknak ezen csoportjaival szoros kapcsolatban vannak az ú. n. munkaközösségek (Arbeitsgemeinschaften), melyek hetenkint 3 órai elfoglaltságot jelentenek a tanulók számára.

Mint különleges iskolatípust említjük meg a nemzeti szocialista iskolákat: 1. a nemzetpolitikai nevelőintézeteket és 2. a Hitler Adolf-iskolákat.

Az előbbieik száma jelenleg 20. Mindkét különleges rendeltetésű középiskolába csak szigorú felvételi vizsga alapján vehetők fel a növendékek. Fokozottabb, erős testi kiképzésen van a hangsúly. A legkülönbözőbb sportokkal erősítik a növendékek testét, akaraterejét, jellemét s igyekeznek minél ügyesebbé tenni a tanulókat. Évenként meghatározott időn keresztül mezőgazdasági vagy ipari munkát kell végezniök, vagy bányában kell dolgozniök. Bel- és külföldi tanulmányi utakkal tágitják a növendékek látókörét.

A 6 osztályos Hitler Adolf-iskolák hivatása politikai vezérek kiképzése. A kiképzés gerincét ezekben is a sokoldalú, erős politikai nevelés alkotja. Számuk ezidőszereint 10.

Az ifjúság gondolkodásmódját döntő módon befolyásolja a Hitler-Jugend szervezet, mely az egész birodalom ifjúságát egységes egészben tömöríti. Ennek a hatalmas szervezetnek az a célja, hogy a szülői házon és az iskolán kívül az egész német ifjúságot a nemzeti szocializmus szellemében testi, lelki és erkölcsi tekintetben egyaránt a nép és a népközösség szolgálatára nevelje. A szervezetet négy csoportra lehet tagolni: 1. Hitler-Jugend (HJ.; 14—18 éves korig), 2. Das Deutsche Jungvolk (DJ.; 10—14-ig), 3. Der Bund Deutscher Mädel (BDM.; 14—21-ig) és 4. Die Jungmädel (JM.; 10—14-ig).

A tanítóképzésről és általában az iskolaügyről, valamint az ifjúsági egyesületi életéről nehéz tiszta, határozott képet rajzolni, mert mindez átalakulóban és erős fejlődésben van. Egyelőre inkább csak rendeletekkel szabályozzák az iskolai élet menetét. A birodalomhoz történt csatlakozás óta a tantárgyak és tankönyvek egy része megváltozott. A felsőbb osztályokban még latint tanulnak, az I—III. osztályban azonban már angol a kötelező tárgy. A tanítóhiány enyhítése céljából érettségizett leányok részére féléves átképző tanfolyamot tartanak. A jövőt illetőleg a kartársak nem tudtak semmiféle biztos felvilágosítást nyújtani.

A tanítóképző-intézeti tanárok régebben kiválóbb tanítókból és polgári iskolai tanárok sorából kerültek ki. Újabban azonban csak egyetemet végzett okl. középiskolai tanárokat alkalmaznak a tanítóképző-intézetekben. A képzői tanárok nem alkotnak külön státust. Előfordul az is, hogy gimnáziumba helyezik a tanítóképző-intézeti tanárt és viszont. Esetleg ugyanabban a tanévben egyidejűleg mindkét iskolában is nyerhet beosztást, ha a szolgálati érdek úgy kívánja. Külön tanítóképző-intézeti tanárképző tehát nincs; hasonlóképen külön egyesületük és folyóiratuk sincs. Heti óraszámuk 24—26.

A tanárképző-intézeti szabályzat értelmében a jövőendő középiskolai tanárnak a tanítóképző főiskolán egy évet a tanítójelöltekkel együtt kell tanulnia s csak akkor folytathat szaktanulmányokat az egyetemen, ha az első évben megfelelt. A szakcsoporthoz hasonlóan lehetséges, mint nálunk. Az élettan, földrajz és testnevelés azonban bármely szaktárggyal csoportosítható. Melléktárgyként szerepelhet: a svéd, dán, norvég, holland, olasz, spanyol, lengyel és orosz nyelv. A gyakorlati kiképzés 2 évig tart; ezen idő alatt a gyakorló tanár (Studienreferendar) is fizetésben részesül. (Nőtlen gyak. tanár: 135 RM., nős: 200 RM.) További fokozatok: helyettes tanár (Studienassessor) és rendes tanár (Studienrat).¹

¹ Az iskolai élet, az ifjúsági egyesületek, általában a tanügyi kérdések iránt érdeklődők számára a következő 2 munka ajánlható: 1. Prof. Wilhelm Oberle: *Taschenbuch für Lehrer höherer Schulen*. Weidmansche Taschenausgaben von Verfügungen für die Unterrichtsverwaltung. Neue Folge: Heft 6. Berlin, 1939; 2. Baldur von Schirach: *Revolution der Erziehung*. 1939.

Az iskolai életéről elmondottakra visszapillantva összegezősképen megállapítható, hogy az iskolák és az ifj. egyesületek sikeresen töltik be fontos hivatásukat s eredményesen végzik tervszerű, nagyvonalú munkájukat, melynek végső célja a nemzeti egységnek minél erősebb megszilárdítása. Ennek megvalósítását megkönnyíti az is, hogy az egyes társadalmi osztályokat nem választják el egymástól éles határvonalak és ellentétek. Akár szellemi, akár testi munkát végez valaki, mindenképen munkája arányában részesül erkölcsi és anyagi jutalomban. Erős nemzeti és faji öntudat kovácsolja össze a Harmadik Birodalom tagjait egységes, hatalmas nemzetté. Az összehozás, az egymásrataltság érzését csak fokozza a kitűnően bevált munkaszolgálat, melyben nemcsak az erre kötelezettek vesznek részt, hanem rang, nem és társadalmi különbség nélkül a többiek is önként segítenek egyszerűbb honfitársaiknak nehéz, fizikai munkájuk elvégzésében. Igénytelenebb életmód, józan életszemlélet, munkaszeretet, magas általános műveltségi színvonal, természetes közvetlenség, figyelem és előzékenység jellemzi őket. Sokat tanulhatunk tőlük magunk is.

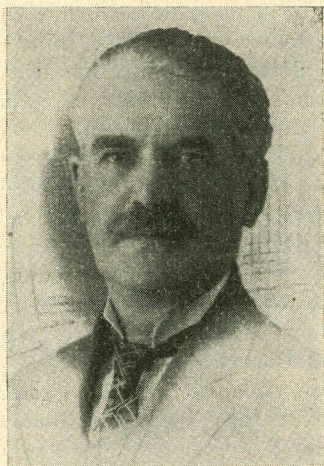
Dr. Werger Márton.

AKIK ELMENTEK.

Brunowszky Rezső.

1872—1941.

1872. szept. 27-én született Kisszeben községben, Sáros megyében. Régi lengyel nemesi család leszármazottja. 1892-ben az iglói áll. tanítóképző-intézetben tanítói oklevelet szerzett, majd 1896-ban a budapesti áll. polg. isk. tanítóképző-intézetben polgári isk. tanítói képesítést nyert a nyelv- és történettudományokból.

Magasratörő, pedagógiai sikerekben gazdag pályafutását 1897. szeptember havában kezdi meg mint megbízott segédtanár a kolozsvári áll. tanítóképzőben. Csak rövid időt töltött ebben a beosztásában, mert ugyanezen év nov. végén már a fiemei áll. polg. iskolánál működik, mint annak rendes tanítója. Három évet töltött itt el, de ezalatt egyévi szabadságot is nyert, hogy Budapes-

ten nyelv- és történettudományi ismereteit gyarapítsa. Ennek eredményeként szerzi meg 1898-ban a továbbképzését tanúsító „Tanítóképző-intézeti tanári elbocsátó bizonyítvány”-t, mely az akkori időkben a tanítóképző-intézetekben való tanításra képesített.

Fáradozása rövidesen meghozta gyümölcsét, mert 1900 szeptember

havában a temesvári áll. tanítóképző-intézetbe osztják be szolgálattételre. 1905-ben a dévai áll. tanítóképző segédtanára lett s ugyanezen év decemberében rendes tanárrá nevezetett ki. Csak egy évet töltött Déván, mert kiváló képességei, nevelői rátermettsége elismerésül abban a ritka kitüntetésben részesült, hogy 33 éves korában, alig 8 évi szolgálat után a losonci áll. tanítóképző-intézet igazgatójává nevezték ki. Ezzel a magyar tanítóképzés munkásainak első sorába került, annak az intézetnek az élére, mely a Felvidéknek egyik fontos pilléréként arra volt hivatva, hogy a magyar nemzeti állam kiépítését előmozdító nevelői tábort bocsásson szárnyaira. Itt írta meg számos tankönyvét vegyesajkú népiskolák számára. Tankönyvei nemcsak a Felvidék, hanem Erdély iskoláiban is millión felüli példányszámban voltak elterjedve. Élete 13 éven át szorosan összeforrt az intézet eleinte zavartalan, később válságos eseményekben bővelkedő sorsával. A világháború nehéz helyzetében s annak szomorú befejeztével a cseh megszállás csapása közepette sok megpróbáltatást kellett elviselnie. Végül is távoznia kellett Losonról, miután a magyar nemzeti kultúra egyik végvárát, a szívéhez, lelkéhez nőtt intézetét kénytelen volt a cseheknek átadni.

A sárospataki áll. tanítóképzőhöz nyert beosztást, megbízva a beteg igazgató helyettesítésével. Két évet tölt Sárospatakon. 1921 végén a somogy megyei Csurgóra kerül s átveszi az ottani áll. tanítóképző-intézet igazgatását. Hosszú pedagógiai pályájának talán legnehezebb része volt az az öt esztendő, melyet a világháború és a kommun utáni nehéz időkben egy olyan intézet élén töltött el, melynek se megfelelő épülete, se internátusa, se korszerű felszerelése nem volt. Működését azzal kezdte, hogy látva hivatali elődjének a viszonyok megjavítását célzó meddő fáradozásait s az intézet kilátástalan helyzetét, a tanártestülettel karöltve felterjesztést készít, feltárva a tarthatatlan állapotokat s kéri a minisztériumot, hogy a dolgok mélyére ható intézkedésekkel változtasson az intézet súlyos bajain, ha pedig ez nem volna lehetséges, helyezze át az intézetet más városba. Ez utóbbi kérelem természetesen nagy vihart idézett elő az intézet elvesztésétől féltő Csurgó közvéleményében és vezetői körében, s érthető, hogy felidézője nem nagy népszerűségnek örvendett, pedig csak a hivatás-szeretet és kötelesség irányította minden lépését, mit ez ügyben tett, de ő nyugodtan, semmivel sem törődve haladt kitűzött célja felé. Sok keserű órát élt át Csurgón. Itt érte mintegy kárpótlásul a felsőbbség elismerése, amikor 1925-ben, 28 évi pedagógiai munkásság után, a kormányzó a királyi főigazgatói címmel tüntette ki.

1927-ben a bajai állami tanítóképző-intézet igazgatását veszi át. Megint nagy feladat jutott osztályrészeül: a világháború és a szerb megszállás zivataraitól megtépázott, felszerelésében kifosztott régi és jöhrnévű intézet újjáteremtésének folytatása. Ezzel elérkezett pályájának határállomására. 1933-ban saját kérelmére a jól megérdemelt nyugalomba helyeztetett.

Három évtizedet meghaladó szolgálata alatt nyolc különböző intézetben bőséges tapasztalatokra téve szert, értékes munkát végzett nevelői, tanári és igazgatói minőségben egyaránt. E mellett nagy irodalmi munkásságot is fejtett ki. Kisebb-nagyobb szépirodalmi és egyéb természetű dolgozatainak a száma meghaladja a százat. Könyveit és dolgozatait, tankönyveit, szemléltető tábláit, a növendékek gyakorlati kiképzését célzó munkáit, az adminisztráció megkönnyítését szolgáló nyomtatványait hosszú volna itt mind felsorolni. Legkedvesebb foglalkozása az epikus költsézet tanulmányozása volt s ezirányú kutatásai alapján *Kupa vezér* című eposzát dolgozott évekig, de ugyanakkor történelmi tárgyú regényt is írt. Sajnos,

egyiket sem fejezhette be. A lélektan, pedagógia, nyelv- és történettudomány, továbbá az esztétika köréből vette magas színvonalú értekezéseinek, megtartott beszédeinek alapgondolatait.

Iskolánkülső társadalmi szereplésre nem vágyott, azt lehetőleg kerülte s így önmagának élő, rideg embernek látszott azok szemében, akik nem ismerték. Gondos, megértő atyja, lelkes gondviselője volt a reábízott növendékeknek, akik mindig bizalommal fordulhattak hozzá. Tanártársainak nemcsak hivatalfőnöke, de jó kollégája, sőt soknak őszinte jóbarátja is volt. Alárendeltjeinek munkájában, kötelességteljesítésében mindig feltétlenül megbízott, munkásságuk értékelését s a velük szemben gyakorolt kritikáját mindig a tárgyilagosság s a jóindulat irányította. Viszonzásul tanártársai őszinte szeretetét és nagyrabecsülését vívta ki.

Szerette a szépet, a természetet s a nyár beálltával, különösen nyugalma éveiben szikár magas alakja naponta megjelent a Duna partján, ahol magába mélyedve élvezte a napfényt, a levegőt, a vizet.

A magyar tanítóképzés minden munkása, volt tanítványainak nagy tömege őszinte részvétellel vette váratlanul bekövetkezett halálának hírért. Tanítványai, tanártársai s jóbarátai kísérték utolsó útjára örök nyugvóhelyére, a bajai temetőbe 1941. január 5-én.

Amidőn értékes munkássága előtt meghajtjuk az elismerés és nagyrabecsülés zászlaját, emlékét mindannyian lelkünkbe zárjuk.

Zrinyi Aladár.

EGYESÜLETI ÉLET.

Januári taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1940. január hó 20-án az Angolkisasszonyok r. k. tanítónőképzőjében tartott taggyűléséről.

Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnökle mellett *Berkényi Károly*, *Kerék Péter*, *Moldoványi Gábor*, *Rusztly-Ruszték Károly*, dr. *Lux Gyula*, *Nagy Ferenc*, *Váradi József*, *Kerékgyártó Árpád*, *Éber Rezső*, *Molnár Oszkár*, *Kishonti Barna*, *Frigyes Béla*, *Mesterházy Jenő*, *Szlajhó Mihály*, *Tanai Antal*, dr. *Gábor Pál* (Pécs), *Bognár Gyula*, *Szemes Gábor* (Jászberény), *Horváth B. Kristóf* (Szeged), *Hidyné Gyulai Mária*, *Csere Beáta*, *Petróczy Szaniszló*, *M. Bontó Márta* (Veszprém), *Vajtányi Margit*, *M. Jeszenkovits Teréz*, *M. Pintér M. Margit*, *M. Kremmer Mária*, *M. Németh M. Margit*, *M. Braun M. Júlia*, *Lóránth Erzsébet*, *M. Csernovics Emilia*, *M. Peller Irén*, *Ádám Zsigmond*, *Mácsay Károly*, *Kántor Antal*, dr. *Werger Márton*, *Szabó Béla*, dr. *Móczár László*, dr. *Wagner Ferenc*, dr. *Hortobágyi Tibor* (Cinkota), *Kerner M. Lucia* (Zsámbék), *Emmert M. Klotild*, *Csorda M. Romana*, *Szarvák Karítász*, *Grynaeus Ida*, *Szomborné Szántó Lenke*, *Ferenczi István*, *Kádár Ilona*, vitéz *Komárnoky Gyula*, *Kričovszky Magdolna*, *Richter M. Sarolta*, *Marácz M. Margit* (Pápa), *Árpássy Gyula*.

Padányi-Frank Antal dr. elnök üdvözlí a főigazgatóságok, a tanítóegyesületek képviselőit, a megjelent kartársakat és a taggyűlést megnyitja.

Utána az elnök megtartja előadását *A tanítóhiány megelőzése* címen.

Az előadás elhangzása után az elnök kéri a tagértekezleten megjelent kartársak hozzászólását.

Berkényi Károly az Egyetemes Tanítószövetség nevében szólal fel.

Köszönetet mond az előadónak, aki a leghívatottabb ennek a kérdésnek megvilágítására s akinek előadásából azt a fájdalmat látja megcsillanni, amely a nemzetnevelést fenyegeti. Ő is az előadó által megjelölt *anyagi és erkölcsi* segítséget tartja a tanítóhiány megelőzése szempontjából a legfontosabbnak. Rámutat arra, hogy egyesülete évek óta látja a tanítók szomorú helyzetét. 1920 óta nehéz anyagi helyzetbe kerültek a tanítók. A húsz esztendő hozott ugyan életükbe jobb reményt a VII. fizetési osztály megnyitásával s ez bizonyos lendületet adott a szülőknek is arra, hogy gyermekeikből tanítót neveljenek. De a tanítói élet kezdése, az évekig tartó várakozás a tanítói állásra, a kisegítői, a segéddíjas tanítós-kodás s az ezzel járó anyagi nehézségek ismét elvették mind a szülők, mind a tanítói pályára hivatást érző ifjak kedvét a tanítói foglalkozástól. Olyan esetről is tud, hogy az iskolaszék a fiatal okl. tanítónak havi 20 P-t ajánlott fel tanítói munkájáért. A tanítók nehéz anyagi helyzete az oka annak is, hogy a falu és a város más szemmel nézi és fogadja az orvost, a jegyzőt stb. mint a tanítót. De nem is lehet ez másképp, amikor a tanító sokszor nélkülözésekkel kezd meg munkáját. A hozzászóló a továbbiakban kifejti, hogy a tanítóságnak a honvédelem szempontjából is óriási jelentősége van. Ezért a honvédelem után elsősorban ezt a kérdést kellene megoldani. A tanító erkölcsi szempontból való emelése érdekében történt a tanítóképző-akadémiák felállítása. Újabban annak ellenére, hogy a miniszter úr hangsúlyozta a tanítóképző-akadémia főiskolai jellegét, igen sokan kétségbevonják ezt. Azt mondják, hogy a főiskolák nem tartoznak a tankerületi kir. főigazgatóságok hatáskörébe s a tanítóképző-akadémia pedig odatartozik. Arra kéri a T. I. T. O. Egyesületének elnökét, hogy tegye meg a szükséges lépéseket arra, hogy az akadémia főiskolai jellege tisztáztassék és a tankerületi kir. főigazgatóságok hatásköre alól kivetessék. A hozzászóló az anyagi helyzet javításán kívül az erkölcsi megbecsülés szempontjából fontosnak tartja a címek adományozását is. A tanítói címet a maga részéről a legszebbnek tartja, de a társadalom ezt nem érti meg. Kéri az illetékeseket, hogy segítsék ebben a tanítót.

Kérékgyártó Árpád hozzászólásában kifejezésre juttatja, hogy nemzeti gondolatot szolgál az intézeti nevelés ingyenességének kérdése, de az egyházak nincsenek abban a helyzetben, hogy ezt meg tudják oldani. Azt kívánja, hogy egyelőre a rendi iskolákat kapcsolják ki ebből. A tanítóhiány leküzdése érdekében szükségesnek tartja, hogy a líceum csak a tanítóképző-akadémiára készítsen elő. Majd arról szólt, hogy a vagyonosabb szülőket visszatartja a tanítói pályától a tanyai iskolai tanítós-kodás. Ilyen helyre csak férfitanítók valók. Hivatkozott Svédországra, ahol a tanyai tanítókat bizonyos idő múlva automatikusan beviszik nagyobb helyekre. Addig pedig, amíg tanyán működik, több fizetést kap és gyermekei ingyenes oktatásban részesülnek. Ilyen megoldást kívánna nálunk is.

Szemes Gábor felszólalásában rámutat arra, hogy egyesületünk elnöke előadásában a vonatkozó adatoknak legrészletszerűbb felsorakoztatásával bizonyította be a jövő tanítóhiányának katasztrófális voltát. Szerinte ezek az adatok a jövőben még kedvezőtlenebb formában jelentkeznek, ha tanítóságunk helyzete, liceumainknak a száma nem szaporodik. Egyesületünk elnöke legtárgyilagosabban mutatott rá az anyagi vonatkozású problémák megoldásának égető szükségességére. Szorosan csatlakozik ehhez tanítóságunk legmagasabbfokú megbecsültetésének a megteremtése is. Az előadó által felsorakoztatott módozatok mindegyike alkalmas arra, hogy velük tanítóságunk erkölcsi megbecsültetését öregbítsük, tanítványaink előtt a pályát kedvessé, vonzóvá tegyük. A legteljesebb mértékben ezeket az

elvéket vallotta magáénak a jászberényi tanári testület is január hóban tartott módszeres értekezletén. A líceumok a tanítóképző-intézeteknek lettek szellemi örökösei, középiskolai célkitűzésekkel. Csak ott vannak, ahol tanítóképzők voltak. Gazdag elhelyezkedési lehetőséget nyújtó voltukhoz viszonyítva a számuk kevés. A többoldalú célszolgálatot ennyi intézet nem tudja ellátni. Éppen azért oda kell hatnunk hogy a már meglévő liceumainkban az osztálylétszám teljes legyen. Liceumainkban, amelyeknek megfelelő épületük, elegendő helyiségük van, néhány osztály párhuzamosítható lenne. Felülről irányított hivatalos úton minden liceumban párhuzamosíthatnánk legalább egy-egy osztályt. Néhol talán többet is. Ez mind csak kényszermegoldás. A liceumi tanulók számának országos növekedése gyökeres intézkedéseket sürget. Kíváncsinos volna a tanítóhiány megelőzése céljából az önálló liceumok szervezése, felállítása is.

Tanai Antal felszólalásában azt mondja, hogy az előadás valóságos hitvallás volt. Kicsendült egyrészt a tanítói munkának és hivatásnak mélyes szeretete, másrészt pedig a féltő aggodalom a miatt, hogy a bekövetkezendő tanítóhiány eredményeként nemcsak a nemzetnevelés, hanem a nemzeti művelődés színvonala is csökkenni fog. Az előadó olyan részletesen sorolta fel a tanítói pálya vonzóbbá tételének módjait, hogy újat hozzatenni nem is lehetne. Mégis ajánlja, hogy ha a kormány részéről tervezett alkotmányreform megvalósul, akkor a hivatásrendi szervezettel kapcsolatban a tanítóságot méltóképpen kell szerephez juttatni. Kerékgyártó Árpáddal nem ért egyet akkor, amikor azt kívánja, hogy az előadói javaslat egyelőre csak az állami intézetekre vonatkozzék. Helyesebb az eredeti javaslat, amely valamennyi intézetre vonatkozik. Végül hangsúlyozza, hogy egyesületünk elnökét senki sem kérte fel erre az előadásra, önszántából tette. Úgy járt el, mint a jó orvos: meg akarja előzni a nagyobb bajokat és ezzel a nemzet érdekeit védi. Ezért köszönet illeti.

Ferenczi István egy új érvnek beillesztését kívánja. T. i. a tanítóhiánnyal kapcsolatban a népiskola VII—VIII. osztályát is figyelembe kell venni. Megállapítja, soha nem volt tanító-főlősleg, csak iskola-hiány.

Ruszthy-Ruszték Károly azt kívánja, hogy a kedvezményeket minden jellegű liceumban és tanítóképző-akadémián meg kell valósítani. Ezt tandíjpótló segéllyel tartja megoldhatónak, mint ahogyan azt a népiskolákban tették.

Mácsay Károly hozzászólásában ismerteti Marina Gyula rádió-előadását, mely szerint Kárpátalján 2640 tanító van. Ezek közül 2260 ruszin és 360 magyar tannyelvű iskolában tanít. Ezt is figyelembe kívánja vételni a tanítóhiány tárgyalása kapcsán. Az Egyetemes Tanítógyűlésen az egyik előadó tiltakozott az ellen, hogy a VII—VIII. osztályok megnyitását a tanítók számának emelése nélkül oldják meg. Szerinte ezt is figyelembe kell venni a tanítóhiány megállapításakor. A mennyiség szaporítását úgy kell végrehajtani, hogy ne menjen a minőség rovására. Szükségesnek tartja azt is, hogy a 11—12 éves fiútanulókat férfi-tanító tanítsa. Az V. osztálytól kezdve a fiúk tanítását semmi körülmények között sem lehet nőkre bízni.

Az elhangzott hozzászólások után az *elnök válaszolt* a felvetett kérdésekre. Kerékgyártó Árpádnak válaszolva azt mondja, hogy a leányokra nem vonatkoztatta előadását, mert ott tanítóhiány egyelőre nem fenyeget. Ruszthy-Ruszték Károllyal egyetértve ő is azt tartaná helyesnek, ha minden jellegű iskola segélyt kapna. Szemes Gábor hozzászólására az elnök kijelenti, hogy a számok sötét képet mutatnak s ezt tudomásul kell venni. Ismételten hangsúlyozta, hogy ráneveléssel sokat el lehet érni s azt

igen fontosnak tartja. A ránevelés gondolata mellett természetesen anyagi javítás is kell. Mácsay Károly hozzászólására az elnök megjegyzi, hogy Kárpátalja tanító-kérdésének megoldását úgy említette előadásában, hogy az ottani képzők — megfelelő támogatással — a szükségletet fedezni tudják. Előadásában, mint hangsúlyozta is, az első bécsi döntéssel kapcsolatos változásokat vette figyelembe. Kárpátalját azért nem érintette, mert nem akarta előadását oly számok felhasználásával elkészíteni, amelyek nem bizonyosak. Nem tudhatta meg, mennyi a férfiak és a nők száma. Az elnök befejezésül kifejti, hogy úgy érezte, kötelessége volt a fenyegető tanítóhiánnyra rámutatni, mert az nemzetnevelési szempontból is fontos kérdés. A hiány hazánk területi változásaival kapcsolatos, tehát most jelentkezett. Áthidaló megoldásuk nehéz, de nem megoldhatatlan. Kéri az illetékeseket, tanulmányozzák ezt a kérdést, hogy a megfelelő intézkedéseket kellő időben megtehessek.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Dr. Padányi-Frank Antal elnök. — Árpássy Gyula, h. jegyző.

A februári taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének a Redemptorissza Nővérek Szent Margit-intézetében 1941. február 17-én megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Jaloveczky Péter* igazgató elnöklése mellett *Pócza József*, *Farkas Mária*, *Árpássy Gyula*, dr. *Uherkovich Gábor*, dr. *Werger Márton*, *Szabó M. Erika*, *Nagy M. Evelin*, *Till M. Lidvina*, *Bendi M. Elienne*, *Krasznai Ilona*, *Frígyes Béla*, *Pumb Augusztina*, *Mácsai T. Klarissza*, *Vargyas Sarolta*, *Piros R. Gabriella*, dr. *Jautz M. Flámina*, M. *Németh M. Margit*, M. *Jeszenkovits M. Teréz*; dr. *Tompa Margit* (Győr); *Bognár Gyula*, *Szemes Gábor* (Jászberény); dr. *Hortobágyi Tibor* (Cinkota); *Békéssy Draskóczy Virginia*, *Polesinszky Béla* (Győr); *Kerner M. Lucia* (Zsámbék); *Ferenczi M. Adalberta*, *Weitzenbauer M. Adrienne* (Esztergom); *Sági J. Alojzia* (Pápa); *Biczók Ferenc* (Újszeged); *Vargháné Erdélyi Olga*.

Az elnök betegsége folytán *Jaloveczky Péter* igazgató elnököl. Üdvözlí a megjelenteket, megnyitja az ülést. Ezután *Szemes Gábor* *Munkáltató biológiai oktatás a liceumokban, különös tekintettel a szertárak korszerű felszerelésére* címen tartott előadást, vetítéssel egybekapcsolva. — Az előadáshoz hozzászólottak:

Uherkovich Gábor örömmel állapítja meg a látottak és hallottak alapján, hogy a jászberényi képző igazgatója a természettudományi szertárnak kedvez. Jórészen ennek is tudható be az említett intézet szép természettudományi gyűjteménye. Ebben az intézetben igazgató és tanár egyaránt lelkes szakemberek. Külföldi tanulmányai alapján megállapíthatja, hogy a modern természettudományi oktatás nálunk szép eredményeket mutat fel. A legújabb törekvések bizonyos tekintetben nálunk hatásosabban valósultak meg, mint pl. akár Németországban is. A munkáltató oktatás kényes szó, alkalmazásánál ügyelnünk kell. Az előadó minden mozzanatot ezzel a szóval jelölt. Pedig szemléleti anyagából sokat nem illet meg ez az elnevezés. Munkáltató oktatás helyett biológiai szertárrendezésnek kellett volna neveznie bemutatott anyagát. Sorozatok készítése sem munkáltató oktatás. bármily nagyjelentőségűek is e sorozatok a tanításban. Munkáltatás az, mikor azzal a cselekvéssel a tárgyra vonatkozó ismereteket szerzek. Különben is sorozatok összeállítása a természettudományi tanításának módszerében nem újkeletű, *Jaloveczky Péter* igazgató már állított össze ilyeneket. *Szemes Gábornak* és intézetének e téren az az érdeme, hogy gyakorlatilag megvalósították az értékes tanítás követelményeit. Felhívja a kartársak figyelmét a mikroprojekciós készülékre, mellyel az egész

osztálynak egyszerre, még fokozottabb nagyításban végezhet mikroszemléltetést. Nagyon hálás az előadónak értékes munkájáért és előadásáért.

Szemes Gábor válaszában kifejti, hogy a munkáltató oktatás fogalmát úgy is meg lehet közelíteni, ahogy Uherkovich tette, de megjegyzi, ahány szerzőt olvas az ember, annyiféle meghatározást találhat. Ő most készülő könyvében próbálja ezeket a meghatározásokat elemezni. Az ő elve az volna, a munkáltatás ne legyen elszigetelt jelenség, hanem itassa át az egész oktatás szellemét. Minden órának legyen egy-két olyan mozzanata, ami kimondottan munka. A mikroprojekciós készülék valóban nagyon jó és értékesen használható. Intézetük a legelsőik között megvette. De 4–500-szoros nagyítású mikroszkóppal még jobban tud dolgozni. Elfekteti és így különösebb eszközök nélkül is tud vetíteni.

Jaloveczky Péter hálás köszönetet mond az előadónak és hozzászólóknak. Örül, hogy az előadás tétele nem általános. Ennek van értéke, mert azt láttuk, amit csinál. Más előadás keretében is ilyen jellegű tételt válasszunk. Sajnálja, hogy az aquariumról, terrariumról nem emlékezett meg.

Szemes Gábor megemlíti *A liceum a gyakorlati élet szolgálatában* c. előadását, ebben volt szó terrariumról és aquariumról is, ezért nem ismételte azt meg mostani előadásában.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Jaloveczky Péter s. k. elnök, Vargháné Erdélyi Olga s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Dr. Mezősi Károly: *A váci egyházmegye a török hódoltság idején.* Pongrácz György báró, püspök egykorú tájékoztatása alapján. Kiskunfélegyháza, 1939. 55 l.

A vidék- és helytörténettel való alapos foglalkozásnak egyik legelkelesebb és legeredményesebb munkása Mezősi, aki Kiskunfélegyháza multja és jelene című tanulmányával éppen tíz esztendeje kezdte meg ezirányú munkásságát. Azóta nem lankadó szorgalommal folytatja tevékenységét, melynek egyik legújabb eredménye annak az egyházmegyének megismertetése a török hódoltság idején, melynek területéhez tartozik Mezősi városkája is, a szépen fejlődő Kiskunfélegyháza.

Ez a Mezősi-tanulmány tehát már egy nagyobb vidék történetének egyik szomorú korszakát mutatja be az olvasónak. Ez a vidék a váci egyházmegye, melynek hatalmas területén a török pusztítás előtt 340 város és falu volt. Területéből semmi sem maradt meg magyar fennhatóság alatt. Amíg Nógrád nem került török kézre, püspökei innen igazgatták kerületüket. Nógrád elvesztése után azonban teljesen kiszorultak egyházmegyéjükől. 1669-ben I. Lipót Pongrácz György bárót nevezte ki váci püspöknek, aki 27 éves korában már esztergomi kanonok, 38 éves korában káptalani nagyprépost és egy év múlva váci püspök. Az esztergomi érsekség székhelyéről kormányozta egyházmegyéjét, hová veszély nélkül be sem tehetette lábát (miként azt elpanaszolja), mert hisz nincs már ott egy darabka hely sem magyar fennhatóság alatt.

A lelkiismeretes, buzgó egyházi azonban ilyen körülmények között is meg akarja ismerni egyházmegyéjét. Nemcsak püspöksége multjáról tá-

jékozódik, hanem megvizsgáltatja azt helynöke, Cseke Mihály ecsegi plébános által; 1665. május 1-re pedig összes papjait és egyházi alattvalóit (litentiatuait) Garamszentbenedekre hívja, hol személyesen tájékozódott egyházmegyéje állapotáról, szükségleteiről. Az itt hozott határozatokat és a szükséges változtatásokat egy 39 lapnyi lainul írt tanulmányba foglalta és jóváhagyás végett a Congregatio Concilii elé terjesztette.

Ezt a páratlanul érdekes és nagy történeti forrásértékű tájékoztatást, Pongrácz püspök Információját használta fel Mezősi tanulmányához. Az „Informatio” Rómából a bécsi National-Bibliothek kéziratgyűjteményébe került. Nem volt ugyan ismeretlen a tört. írók előtt, de egy-két monográfián kívül a nagyobb történeti művek nem méltatták kellő figyelemre. Egészében még ki sem adták s így Mezősi nagyon helyesen tanulmányának a végéhez függelékként csatolta. Hozzá még térképmelléklet is tartozik, amely egy régebbi térkép alapján készült és így Pongrácz püspök korának viszonyait ez a térkép (amit Mezősi nem adott ki) némileg hiányosan ábrázolja.

Az Információ felhasználásával ismerteti Mezősi a váci egyházmegye területét, népességét, a protestantizmus térhódítását, az egyházmegye lelkipásztorait, életét, a lelki gondozást, szentségek kiszolgáltatását, hívek tanítását, az egyházi jövedelmeket és az egyházmegye kormányzását. Kicsi terjedelemben is annyi érdekes esemény, adalék van itt összehordva, hogy a legvilágosabb képét kapjuk a váci egyházmegyének a török hódoltság utolsóelőtti évtizedéből. Milyen siralmas lehetett itt az élet, sejtethetjük abból, hogy az egykori 340 város és községből az Információ már csak 135 községről tud. Meglepő adat, hogy abból 73 katolikus és csak 62 protestáns. Ez rácafol arra a nem egyszer téves megállapításra, hogy a török uralom alatt inkább a protestáns községek tarthatták fenn magukat. Egyéb érdekes következtetésekre is alkalmat ad még az érdemes kis tanulmány, amelyekre azonban folyóiratunk papírhánya miatt sajnálatunkra már nem terjeszkedhetünk ki.

Mesterházy Jenő.

v. Frankó József (szerkesztette): *A budapesti tankerület Évkönyve az 1940—41. iskolai évre.* Bp. 1941. Sárkány Nyomda rt. 188 l. Ára 5 P.

Az új Évkönyv tömör cikkben méltatja *Pintér* Jenőnek, a pihenés derős napjait alig élvező ny. főigazgatónak sokrétű, nagyon érdemes, mindenkor például szolgáló munkásságát. Azután négy fejezetben, a már megszokott tökéletességgel, összefoglaló képet ad az ország legnagyobb és legsokrétűbb tankerületének 1939—40. isk. évi életéről.

Az *első* fejezet személyi természetű. A főigazgatói, a tanfelügyelőségi hivatalt személyzetéről és a tanulmányi felügyelőről tájékoztat. A *második* fejezet megbízható és könnyen áttekinthető módon ismerteti a főváros rendkívül szétágzó iskolatömegét, kezdve a gimnáziumokkal s végezve az elemi iskolákkal kapcsolatos nevelőotthonokkal és tanfolyamokkal.

A *harmadik* fejezet a nagy gonddal és fáradsággal egybeállított statisztikát adja. Ez a rész gazdagabb az eddigieknél. Új rovatokkal bővült. Ilyenek az iskolák megoszlása a fenntartók s a tanulók megoszlása iskolák szerint. A statisztikai oszlopok közé beállítja az újfajta (ipari, mezőgazdasági) középiskolákat. Kár, hogy a tanítóképzők és a liceumok statisztikai adatait nem elkülönítve, hanem még a tanítóképzők körébe foglalva adja. A tanítóképzők kivételével a többi iskolák statisztikája a keretek tágulását, a feszítő energiák fokozódását mutatja. A tanítóképzői számadatok megállásának oka az, hogy a tanítóképzés átalakulóban van.

Az Évkönyv *negyedik* fejezete a tankerület folytonos mozgásban levő élete felől tájékoztat. Adja az iskolai év folyamán különböző okokból be-

következett személyi változásokat. Bepillantást enged a tankerület életfolyamataiba. Olvasva e fejezetben foglaltakat, világosan látjuk annak a termékeny újtó és alkotó készségnek a megjelenését, mely a tankerület vezetőjének személyiségéből árad. Újítás a szertár-karbantartási tanfolyam, a németszakos tanárok részére németországi előadók közreműködésével rendezett németnyelvi tanfolyam, újítás a bemutató tanítási órák rendszerezése, az élő idegen nyelvi klubdelutánok előkészítése.

Az *ötödik* fejezet a különböző iskolatípusok határidő-naplóit tartalmazza s mint ilyen az Évkönyv nagyobbik felét tölti ki. Az előző évkönyvek ebből a szempontból inkább csak kiegészítéseket hoztak. A most közölt határidő-naplók becse abban van, hogy teljes és több év tapasztalataira épített, az időközben történt változások figyelembe vételével kialakított ügyviteli katasztert adnak.

A tanker. kir. főigazgatóság mostani Évkönyve gazdag tartalmához méltó ízléses külsőben jelent meg. Örömmel és okulással fogadja az oktatórend minden tagja és különösebben is azok, akikre bármily vonatkozásban iskolák irányítását bízták. M.

H I R E K.

Dícsérő elismerés. — A m. kir. I. hadsereg parancsnoksága Nagy Ferenc tanügyi tanácsost Erdély katonai közigazgatásának ideje alatt végzett értékes közérdekű munkájáért dícsérő elismerésben részesítette.

Kinevezés. — A közokt. miniszter vitéz *Derencsényi* Miklós egri érseki gyakorlóisk. tanító, körzeti iskolafelügyelőt a tanügyi fogalmazási személyzet létszámának terhére a VIII. fiz. osztályba előadóvá kinevezte és ideiglenesen megbízta az ungi közg. kirendeltség tanügyi előadói teendőinek vitelével, *Kerny* Jolán zsámbéki rk. tanítónőképző-int. h. tanárt a munkácsi áll. koed. tanítóképző-intézethez az áll. tanítóképző-int. tanárok létszámába helyettes tanárrá kinevezte.

Szolgálatátételre beosztás. — A közokt. miniszter *Rozsondai* Zoltán kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-int. tanárt szolgálatátételre előadói minőségben a kolozsvári, dr. *Szegi* Ödön közeg. áll. tanítóképző-int. tanárt a székesfehérvári tanker. kir. főigazgatósághoz osztotta be.

Díszoklevél-átadás. — Egyesületünk XXIX. jubiláris közgyűlésén a tanítóképző-akadémia megalkotásáért dr. *Hóman* Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter urat tiszteleti tagjává választotta. Az egyesület főtisztviselőiből álló küldöttség (dr. *Padányi-Frank* Antal, dr. *Lux* Gyula, *Mesterházy* Jenő, *Molnár* Oszkár) márc. 7-én adta át az erről szóló díszoklevelet. A miniszter úr minden formáság mellőzésével rendkívüli szívélyességgel fogadta a küldöttséget s közvetlen módon elbeszélgetett annak tagjaival. Hangsúlyozta a tanítóképzés nagy jelentőségét és az őszinte elismerés hangján emlékezett meg a tanítóképzői tanárság munkájáról. A miniszteri kihallgatás végeztével a küldöttség *Balassa* Brunó min. osztályfőnököt kereste fel.

Új gyakorlóisk. tanítónők. — A gyakorlóisk. tanítói vizsgálatokon sikerrel vizsgázott tanítónők közül a közokt. miniszter *Haas* Ilona áll. kiségitőisk. tanítónőt a győri, *Tapodi* Ilona rk. el. isk. tanítónőt a kolozsvári és *Zombory Zoltánné* *Vadas* Klára áll. tanítónőt a nagyváradai áll. tanítónőképző-irtézzel kapcsolatos gyakorlóiskolában gyakorlóisk. tanítói minőségben alkalmazta.

Tanári alkalmazás. — A közokt. miniszter dr. Benyóvszkyné Ring Margit okl. tanítóképző-int. tanárt az egyéves német tanítási nyelvű tanítói tanfolyamon, dr. Móczár László okl. tanítóképző-int. tanárt a bpesti XII. ker. áll. tanítóképző-intézetnél tanári minőségben alkalmazta.

Személyi hírek, előadások. — A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem és Budapest Székesfőváros Szabad Egyetemén dr. Wagner Ferenc áll. tanítóképző-int. tanár *Magyar-szlovák történelmi kapcsolatok* címen öt előadásra terjedő előadássorozatot tartott március—április hónapban. — Dr. Hortobágyi Tibor, cinkotai tanítóképző-int. tanár a Kir. Magyar Természettudományi Társulat növénytani szakosztályának jan. 9-i ülésén *Alga-rendellenességek* címen, egyetemes szakosztályának január 21-i ülésén pedig *A biológia tanítása és a pszichotechnikai eljárások, különös tekintettel a leányliceumokra* címen tartott felolvasást.

Irodalmi szemle. — Eber Rezső: *A keverés-számítás tanítása*. (Nevelés, XI. évf. 6. sz.) — Szemes Gábor: *Filmet a népművelésnek!* (Oktatófilm Közleményei, VI. évf. 2.) — v. Komárnoky Gyula: *Az óvodás gyermek rajzairól. III.* (Kisdednevelés, 66. évf. 3. sz.) — Gyöngyössy Erzsébet: *Leng a lobogó. Dalosjáték.* (U. o.) — Drozdy Gyula: *A művészi olvasás.* (Néptanítók Lapja, 74. évf. 5. sz.) — Bognár Gyula: *Tanítóírók és költők bokrétyája.* (U. o.) — Mesterházy Jenő: *Aquincum kialakulása* (Ifjúsági Vöröskereszt, febr. sz.) — Dr. Wagner Ferenc: *A csehek és a románok magyarságszemlélete a tankönyvekben.* (Néptanítók Lapja, 74. évf. 6. sz.) — Bognár Gyula: *Felvidéki tájak és emberek Mikszáth műveiben.* (Magyar Lélek, III. évf. 3. sz.) — Mesterházy Jenő: *A százéves lánchíd.* (Búvár, márc. sz.)

Kizárt tanuló. — A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Varsányi Margit (szül. Felsőgöd, Pest vm., 1920. április 16., ref.) III. osztályos tanítónőképző-intézeti tanuló, az ország összes közép- és középfokú iskoláiból kizárta. (177.208—1940. V—3. üo.)

A vizsgálati díjak újabb megállapítása. — A közokt. minisztérium újból megállapította a vizsgálati díjakat. A líceumban, a tanító- és tanítónőképző-intézetben a tanulók különbözeti (kiegészítő, honosító) vizsgálati díj címén tantárgyanként 3 P-t fizetnek. A honosító képesítő vizsgálat díja tanító- és óvónőképző-intézetekben egyaránt 20 P és 6 P elnöki díj. Bizonyítványok másolati (másodlati) példányban való kiállításáért, néhány kivétellel, az igazgató a következő díjat szedheti: a) tanítói vagy óvónői oklevél kiállításáért 2 P-t, b) több tanévet magában foglaló tanulmányi értesítő kiállításáért tanfélevenként 50 fillért; c) egy tanévről szóló bizonyítvány kiállításáért 1 P-t.

Megszűnik a német főiskolai tanítóképzés. — A *Deutsche Allgemeine Zeitung* március 9-iki számában cikk jelent meg a porosz főiskolai tanítóképzés gyökeres átalakításáról. E szerint a birodalmi közokt. miniszter a porosz tanítóképző főiskolának öt évfolyamos tanítóképző-intézetekké való átalakítását rendelte el. A gyökeres változás okául a fokozódó tanítóhiányt és a kiképzés egyöntetűségét jelöli meg.

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1941. év I. és II. felére M. Richter Sarolta, M. Barczen Júlia, M. Kremmer Mária, Bali M. Ildefonza, Horváth M. Ancilla, Karadva M. Mercedes, a miskolci Tóth Pál ref. nőnevelő-intézet, Pumb Augusztina, a budapesti III. ker. rk. óvónőképző-intézet, M. Répássy Ernesztin, budapesti áll. tanítóképző-intézet, Slajchó Mihály, Rónai Emilia, Vajtányi Margit, a kiskunfélegyházi rk. tanítóképző-intézet tanári testülete, a kiskunfélegyházi rk. tanítóképző-intézet igazgatósága, Horváth A. János, Jalo-

veczky Péter, Jaloveczky Péterné, Czuczsa Emma, M. Korcsmáros Alfonza, Ruisz Márta, Hamar Gyula, dr. Gárdonyi Zoltán, Keresztury Mária, Straub Ferenc, a budapesti Szent Margit-intézet, dr. Urbánné Pödör Irén, dr. Lesták Emma és a bajai áll. tanítóképző-intézet, az 1939. és 1940. év I. és II., az 1941. év I. felére dr. Pintér László és Ferenczi István, az 1940. év I. felére Ádám Zsigmond, Endrey Tivadar, Zrínyi Aladár és Szabó Zoltán, az 1940. év II. felére Erdős Lajos, az 1940. év II. és az 1941. év I. felére özv. dr. Gerencsér Istvánné, dr. Ujhelyi Mihály, Temesi István és Kövessy Jenő, az 1939. év II. és az 1940. év I. felére Kaposi Károly, az 1941. év I. felére a marosvásárhelyi áll. tanítóképző-intézet és liceum, az 1939. év II., az 1940. és 1941. év I. és II. felére a kecskeméti Faragó Béla árvaház; az 1938. év II., az 1939. és 1940. év I. és II. felére Rozsonдай Zoltán, az 1939. év I. és II. felére dr. Sós Ernő, Klug K. György, Mayer Rezső, Fekete János, Bagó Margit, Schwarz Károly, Polesinszky Béla, a Testnevelési Főiskola; az 1940. év I. és II. felére dr. Kiss István, a szegedi kir. kat. tanítóképző-intézet, Urhegyi Alajos, Zádor Tibor, özv. Strauch Gyuláné, Kalmárné Kostyál Ilona, Grau Géza, Barcsai József, dr. Schleich Lajos, Somogyi Géza, vitéz Komárnoky Gyula, Dundler Gyula, dr. Simonyi Kálmánné, Aradvári Béla, Bergmann József, özv. Vlaszaty Ferencné, Paál Ferenc, dr. Gulyás István, Bertha Mária, Fekete János és G. Szabó Kálmán; az 1939. és 1940. év I. és II. felére Kiss Sándor, a polgári iskolai tanárképző főiskola filozófia-pedagógiai tanszéke, Drozdy Gyula, Szemes Károly, dr. Katona Miklós, Békéssy Leoné, Fliegl Kálmán, dr. Szólás Rezső, Szokolszky Béla, Kuster Béla, Dobosy Elek, Rozsonдай Károly, Németh Sándor és dr. Mezösi Károly; az 1939. év I. és II., az 1940. év I. felére Girtler Mária; az 1941. év I. és II. felére B. Braun Angéla, a soproni Szent Orsolya-rendi tanítónőképző-intézet, Becht József, a kolozsvári áll. liceum és tanítóképző-intézet, Tarr Piroska, a debreceni tankerületi kir. főigazgatóság és Horvay Ede; az 1941. év I. felére Domaszlovsky Mihályné és dr. Bató László; az 1941. év II. felére Szabó Károly, Ádám Zsigmond és Szomborné Szántó Lenke; az 1940. és 1941. év I. és II. felére Csuka Andor; az 1941. és 1942. év I. és II. felére Garam Melánia. Végül tagdíjtörlesztés címén Gerhardtt Béla 14.— és Jancsó Erzsébet 4.— P-t küldött be.

A „Sarudy Ottó emlékalap”-ra a következő befizetések történtek: Györffy Imre (Parnokpuszta) 20.—, Káldy Lajos (Köveskál) 10.—, Krausz Lajos (Győr) 10.—, Boros József (Győr) 5.—, Révfalusi László 5.—, Máty Vilmos (Budapest) 10.—, Parti Lajos (Pestszenterzsébet) 10.—, Lukácsy Kálmán (Csorna) 10.—, Weiland Mihály (Alsórönök) 5.—, Tálos József (Balatonfüred) 5.—, Forstinger Antal (Csillaghegy) 10.—, Karner Jenő (Nagyveleg) 5.— és Péterfy Sándor (Békéscsaba) 10.— P-t fizetett. Budapest, 1941. márc. 15. Frigyes Béla pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066. 17789
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.